

ΝΕΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΩΤΗ - ΤΕΥΧΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΘ. Γ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ

ΑΘΗΝΑ, ΜΑΡΤΙΟΣ 1924

ΔΗΜΟΣΘ. Ν. ΒΟΥΤΥΡΑΣ

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ

ΑΘ. Γ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ

ΙΩΑΝ. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Γ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΥΡΤΙΩΤΙΣΣΑ

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

ΘΕΟΚΡΙΤΟΣ

ΝΕΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΩΤΗ-ΤΕΥΧΟΣ ΤΡΙΤΟ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΘ. Γ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ
ΑΘΗΝΑ ΜΑΡΤΙΟΣ 1924

Η ΣΙΔΕΡΕΝΙΑ ΠΟΡΤΑ

Πολλές φορές με συγκίνηση θυμώταν και την πόλη που μέναν οι γονεῖς του και όπου είχε ανατραφεί, είχε μεγαλώσει. "Αν και ποτέ, ποτέ δὲν τοῦ είχε ἀρέσει..

Ἐκεῖ, σαυτὴν τὴν πόλη, δὲν ὑπῆρχανε μέγαρα πολλά, ἀλλὰ λιγοστά, οὔτε πλήθος ἀπειρο νὰ τρέχει σὲ πλατιοὺς δρόμους, καὶ οὔτε γινόταν ὁ θόρυθος τῶν τράμ, τῶν ἀμαξιῶν. Αὐτὴ ἔμοιαζε μὲ πόλη, ποὺ τῆς ἔχουνε φύγει οἱ περισσότεροὶ κάτοικοι τῆς, ὅπως γίνεται ὅταν πέφτει κάποια μεγάλη ἀρρώστια, καὶ εἶνε σχεδὸν ἔρημη.

Οἱ διαβάτες λιγοστοὶ στοὺς βρωμεροὺς δρόμους, καὶ μιὰ ἡσυχία, νέκρα σχεδόν, βασίλευε μεγάλη. "Ὅταν ὅμως, προχωροῦσε κανεὶς στὴν ἀγορά, ποὺ βρισκόταν κοντὰ στὸ λιμάνι, ἐκεῖ θᾶκουγε θόρυθο μεγάλο ἀπ' τὶς φωνὲς τῶν πουλητῶν, τῶν βαρκάριδων, ἀπ' τὰ βαπόρια ποὺ ξεφόρτωναν καὶ ἀπ' τοὺς κρότους τῶν κάρρων.

Καὶ ἀπ' ἐκεῖ πάλι, ἂν προχωροῦσε, θᾶπεφτε σὲ κάτι δρόμους βρώμικους πολὺ, καὶ μαύρους, κατάμαυρους, ποὺ θᾶχουν τὴν ἴδια ἔρημιὰ μὲ τοὺς ἄλλους δρόμους τῆς πόλης. Ἐκεῖ ὅμως, θᾶκουγε τότε ἓνα θόρυθο σατανικὸ νὰ βγαίνει ἀπὸ κάτι μαυρισμένα χτίρια μακρὰ, ἀσωδάτιστα, μὲ κάτι ψηλοὺς, πανύψηλους λαιμοὺς, σὰ λαιμοὺς τεράτων μυθικῶν, ἀποκεφαλισμένων, ποὺ ξερνοῦσαν, ἔχουναν ἀντὶ αἷμα. μαυρο καπνὸ.

Εἶταν τὰ ἐργοστάσια ποὺ κλείνανε μέσα τους τὴ ζωὴ, τὴν κίνηση.

"Ὅλοι σχεδόν οἱ ἄνθρωποι σαυτὴν τὴν πόλη, δουλεύανε, δουλεύανε ἀπ' τὸ πρωτὶ ἕως τὸ βράδι. Πρὶν ἀκόμα τὸ βαθὺ σκοτάδι φύγει, τὰ βραχνὰ σφυρίγματα τῶν ἐργοστασίων θάρχιζανε νὰ καλοῦν τοὺς ἐργάτες, γέροντες, νέους, κορίτσια, γυναῖκες, στὴ δουλιὰ. Καὶ μετὰ, ὅταν σωπάζανε, στοὺς δρόμους

τούς ύγρους, θά γινότανε μιὰ κίνηση μεγάλη. Χιλιάδες άντρες, παιδιά, γυναίκες, κορίτσια κι ακόμα γέροι με κάτασπρα μαλλιά, τρέχανε διαστικοί στην πρόσκληση τών βραχνών σφυριγμάτων, ή τών βραχνών φωνών που τούς είχαν καλέσει.

Ὁ ήλιος ποτέ δέν έβλεπε, ή ποτέ δέν είχε δεϊ αὐτήν τήν κίνηση. Ὅταν έδβαινε θά φώτιζε έρημους δρόμους.

Και όταν τὸ σκοτάδι έπεφτε, πάλι θά γινόταν αὐτή ή κίνηση στους δρόμους, πάλι ή μυρμιγκιά τών εργατῶν θά τούς πλημμυρούσε. Κέμοιαζε ή κίνηση αὐτή σά ρέμα που κατεδαίνει τὸ πρῶτ και ανεβαίνει τὸ βράδι.

Τή νύχτα οἱ ταβέρνες και τὰ καφενεία εἴτανε στις δόξες τους. Ἄλλὰ δέν κρατούσε και πολύ. Μόλις ή ὥρα περνούσε λίγο, έρήμωναν. Και ή πόλη δλη θάπεφτε σέ ήσυχία, και σπίνιος εἴταν ὁ διαβάτης στους δρόμους. Μόνο στην παραλία, στο λιμάνι γύρο, υπήρχε κίνηση στα καταστήματα, στις μπίρες, και στα μακρόστενα καφεσαντάν.

Τὸ Σάββατο τὸ βράδι κρατούσε πάντα, περισσότερο ή κίνηση στις ταβέρνες και σταλλα κέντρα. Οἱ δουλευτάδες τὰ λεφτά που με τόσο κόπο είχανε θγάλει τὰ πετούσανε, για λίγες ὥρες, τὰ ξόδεθαι άσκεπτα.

Τήν Κυριακή τὸ ἀπόγευμα παίρναιε ζωή και οἱ έρημες πλατείες. Γέμιζαιε αὐτὲς ἀπὸ χιλιάδες κόσμο εργατικό, που με τὰ καλά του ρουχα, πήγαινε νὰ πάρει ἀέρα, νὰ περπατήσει και νὰ βρει κάποιο γνωστό του.

Ἄλλὰ μόλις ή μέρα άρχιζε νὰ χάνεται ὅλοι φεύγαιε, χανόντουσαν. Οἱ πλατείες, ή παραλία έμειναν έρημες. Ἡ ἄλλη μέρα εἴτανε μέρα δουλιās.

Οἱ πλούσιοι εἴτανε λίγοι. Κέβαιναιε αὐτοὶ με ὕψωμένο τὸ κεφάλι, τὸ σβέρκο ἀλύγιστο ἴσιο, και περνούσανε μέσ' ἀπ' τὸ πλῆθος τὸ φτωχὸ ἀπ' τούς δουλευτάδες, σὰ δεσπότες, ἀφεντάδες μέσα ἀπὸ σωρὸ δούλων.

Κάποτε ή πόλη εἴταιρνε παράξενη ζωή και κίνηση. Και γινόταν αὐτό, όταν πλησίαζαιε οἱ εκλογές. Ἐ, τότε τὸ πλῆθος τών δούλων, τών σκλάβων αισθανόταν ὅτι κάτι εἴταν και αὐτό. Οἱ τρόποι του ἀλλάζαιε, τὸ κεφάλι σήκωνε ψηλά, και ἀλλοιῶς μιλούσε και φερόταν. Και τραγούδια, βιολιά, σαντούρια ακούγονταν παντού. Ὅλη ή πόλη διασκέδαζε με τὰ λεφτά τών ἀφεντάδων, μεθοῦσε, συζητοῦσε, μάλωνε...

Ὁ περιορισμὸς τών δούλων, ή τών σκλάβων, αὐτὲς τὲς ήμέρες δέν εἴτανε μεγάλος, παραλοῦσε. Και πολλὲς φορὲς ἀφίνονταν ἐλεύτεροι ἀπ' τή δουλιά, νὰ τρέξουνε, νὰ μιλήσουνε, νὰ συζητήσουν. Τραπέζια τούς εκαναν μεγαλόπρεπα ὅπου τὸ κρατὶ χυνόταν ἀφθονο. Και κάθε μέρω οἱ φίλοι του κόμματος και οἱ γεροὶ δουλευτάδες, οἱ ἐλευτερωμένοι για λίγο, θά γυρίζαιε με ἄμαξες και θά πίναιε σέ κάθε ταβέρνα φιλικιά τους. Και τότε ὁ τραγουδιστής, που θάχαν μαζί τους, θά τραγουδοῦσε με συνοδεία βιολιῶν και λαούτων :

Τὸ λένε τὰ ἰδονάκια
κάτω στα ρέματα,
πὼς θάβγει ὁ Μαρκούτσης
δέν εἴνε ψέμματα.

Ἡ κίνηση αὐτή, αὐτὸ τὸ γλέντι, διαρκούσε ἴσαιε τήν ήμέρα τῆς εκλογῆς. Μὰ εἴτανε κείνη ή μέρα !.,. Σὰ νάφερνε μαζί τῆς και σκορπούσε παντού τρομερὴ τρέλα. Ὅλη ή πόλη βρυχώτανε, μούγκριζε, σφύριζε. Μεθυσμένος κόμμος με τὰ σύμβολα του κόμματος στο στήθος, ή τυλιγμένος σαυτά, χτυπιότανε με τούς ἀντίθετους ἄγρια. Οἱ σκλάβοι μαλώναιε για τούς ἀφεντάδες, για νὰ τούς δώσουν ἀκόμη εὐτυχία, πλούτη, σκοτωμοὶ γινόντουσαν πολλοί, και πλῆθος κεφάλια τήν ἄλλη μέρα παρουσιαζόντουσαν δεμένα.

Και όταν τελείωνε ή εκλογή, τὸ φωτισμένο σπίτι του νέου Δημάρχου, εκλεινε σέ λίγο, τῆς ὀλάνοιχτες πόρτες του, κέμεινε ἀπ' ἐκείνη τήν ὥρα, βουδὸ στην κάθε φωνή, στο κάθε χτύπημα.

Μὰ και τὸ ἴδιο σχεδόν, γινόταν τήν ἄλλη μέρα, και στοῦ Δημάρχου τὸ πρόσωπο. Τὸ γέλιο, τὸ χαμόγελο, που στόλιζε τή μορφή του, έφευγε, χανότανε, σὰ νὰ κλεινότανε, νάμπκρονόταν και αὐτό, και ψυχρὰ, ὑπερήφαινα κοιτάζε ὅλους.

* *

Και πὸ συχνὰ ὁ Βαλῆς θυμώταν πρόσωπα που συχνάζαιε στο κατάστημα του πατέρα του, και γυρίζαιε στη γειτονιά του, κάτι πρόσωπα, που δὲ ζούσαν ὅπως ὅλοι οἱ ἄλλοι σαυτήν τήν πόλη, και οὔτε είχανε ζήσει ἔτσι, ἴσως, ποτέ τους.

Πρῶτος εἴταν ἕνας γέρος χοντρός με σβέρκο τόσο παχὺ που σὰ νὰ χυνόταν ἔξω ἀπ' τὸ κολάρο του. Αὐτὸς ὁ γέρος εκανε τὸ φιλόσοφο και τὸ γιατρὸ γιατὶ ἔδινε και συμβουλές ιατρικές. Τὸ κακό, ή τὸ καλὸ εἴτανε πὼς δέν είχε, ή δέν ἤξερε παρὰ ἕνα μόνο φάρμακο.

Μιὰ φορὰ είχε βρει κάτι φύλλα, που καθὼς ἔλεγε, εἴταν ἕνα κ' ἕνα ἐναντίον του πυρετοῦ. Ἄλλὰ δυστυχῶς κάποιοι μεγάλοι γιατροὶ τῆς πρωτεύουσας που πήγε και τούς τάδειξε του εἴπαν πὼς αὐτὰ τὰ φύλλα τάξεραν οἱ ἀρχαῖοι και ὅτι εἴτανε γνωστὰ στην ἐπιστήμη. Ἄπ' τὸν καιρὸ ὁμως που βρέθηκε τὸ κινίνο, τάφησαν, τούς εἴταν ἄχρηστα.

Μ' ὅλα αὐτὰ, που του εἴπαν, ὁ γέρο Φαρτάζης φύλαξε τὰ φύλλα για τὸν ἐκυτό του και τούς φίλους του, μὴ ἔχοντας ἐμπιστοσύνη στο κινίνο.

— Νὰ ξέρεις, ἔλεγε στον πατέρα του Βαλή, λόγοι ἐμπορικοὶ ἀναγκάζουνε τή χρήση του κινίνου. Βάζω γι' αὐτὸ ὅ,τι στοιχίμα θέλεις !

Και όταν ἔβλεπε λίγο κακοδιάθετο τὸ γέρο Βαλή, τὸν ρωτοῦσε :

— Μήπως έχεις πυρετό; Για να κοιτάξω αν έχεις και να σου δώσω απ' το γιατρικό μου! Και μακριά απ' το κινίνο! Κάνει ένα καλό και δυο κακά!

Ρωτούσε και πρόσεχε και για το σπίτι του φίλου του, μὴν τύχη και εἶνε ἄρρωστος κανέναν για να πάρει το περίφημο φάρμακό του. Κέλεγε και διάφορα θαύματα που ἔκανε αὐτὸ ὅπου τῶσσε. Και τῶς δώσει στήν κόρη του και στοὺς δυὸ γιούς του. Γυναίκα δὲν εἶχε για να τῆς δώσει τὸ φάρμακό του, εἶχε πεθάνει πρὶν τὸ βρεῖ, ἀπὸ ἐλώδεις πυρετούς.

Δυστυχῶς ὅμως γιαυτὸν ἢ για τὸ φάρμακό του, γιατί αὐτὸς εἶχε χρήματα πολλά, και δὲν τῶκανε ἀπὸ ἀνάγκη, κανεὶς δὲν ἀποφάσιζε να τὸ πάρει. Και ἂν τῶπιρναν θὰ τὸ πετοῦσαν ὅπως ὁ γέρο Βαλῆς. Ἐκτὸς ἀπὸ ἕναν πὸ τὸ πῆρε και μπροστὰ του για να τὸν εὐχαριστήσῃ ἴσως, γιατί, καθὼς ἔλεγε ὁ πατέρας τοῦ Βαλῆ, δὲν εἶχε ἀνάγκη και εἶταν πολὺ καλά. Και τῶκανε αὐτὸ για να τοῦ ζητήσῃ ἔπειτα λεπτά, ἅμα ἔγινε καλά ὕστερα ἀπὸ λίγες ὥρες και να πιεῖ στήν ὑγεία του και εἰς ὑγείαν τοῦ φαρμάκου του.

Αὐτὸς πὸ πῆρε τὸ φάρμακο εἶταν ἕνας πατριώτης τοῦ πατέρα τοῦ Βαλῆ, πὸ ἔκανε τὸν κήρυκα στοὺς πλειστηριασμούς, ὅταν ξεπουλιόταν ἢ ἔδωγαινε στὸ σφυρὶ κανένα σπίτι.

Και ὁ Βαλῆς τὸν θυμῶτανε σοβαρό, σοβαρό, με ὕφος πὸ θὰ τὸ ζήλευε και ὁ Σολομώντας, να φωνάζει κρατώντας τὸ σφυρὶ τοῦ κήρυκα ἔτοιμο να τὸ χτυπήσῃ στὸ τραπέζι για να τελειώσῃ ὁ πλειστηριασμός:

— Σαράντα δυὸ χιλιάδες πεντακόσιες! Ἔχει ἄλλος...

Κεῖταν ἕνας ἄνθρωπος ἀδύνατος, κατακόκκινος, ὅταν μάλιστα ἔπινε, με δυὸ μεγάλα γιαλιά, πὸ πίσω λάμπαν πάντα τὰ γαλανὰ του μάτια σὰ νάτανε θυμωμένος.

Κάθε μέρα ἔμπαινε στὸ κατάστημα τοῦ κυρίου Βαλῆ, στεκότανε στή μέση κέλεγε:

— Και πάλιν πλοῖα και πάλιν δύκτια και ἄγραν οὐδαμοῦ!

— Ἔλα, νά... τοῦ ἔλεγε ὁ κύριος Βαλῆς και τοῦδινε λεπτά.

Ὅτε εὐχαριστῶ δὲν ἔλεγε, τᾶπερνε κέφευγε γρήγορα σὰ να πῆγαινε κάτι νάγοράσῃ τοῦ κυρίου Βαλῆ.

Δὲ θάρροῦσε ὅμως πάλι να φανεῖ. Και θάρροχόταν ξαναμμένος και με μάτια φωτιές να θγάξουν, ἀστραπὲς πίσω απ' τὰ μεγάλα γιαλιά του, και θᾶλεγε στὸν πατέρα τοῦ Ἀριστομένη, κοιτάζοντάς τον ἄγρια:

— Χωρὶς ἄλλο θὰ βάλεις κάλπη για δήμαρχος αὐτὴ τῆ φορά! Σὲ θέλω για δήμαρχο! Και δὲν εἶμαι ὁ μόνος στῶπα και στὸ ξανάπα!.. Ὅλος ὁ κόσμος. Θὰ βάλεις κάλπη! Και ἂν δὲν θέλεις ἐσὺ θὰ σὲ θγάλομε ἔμετε με τῆ βία. Πρέπει να τὸ ξέρεις! Νά γι' αὐτὸ μιλοῦσα τώρα δά, ἐκεῖ!

Κέδειχνε πρὸς τὸ μέρος πὸ εἶταν ἢ ταβέρνα.

Και κάθε μέρα αὐτὸ γινότανε, γιατί ὅλο κοντὰ στὸ κατάστημα τοῦ γέρο Βαλῆ γύριζε. Και κοντὰ εἶταν και τὸ συμβολαιογραφεῖο.

Ὅταν πολλές φορές δὲν εὑρίσκε τὸ γέρο Βαλῆ, ἔμενε μελαγχολικός, χωρὶς να μιλά σὲ κανέναν, και οὔτε να κοιτάζει κανέναν. Ἄλλ' ἅμα ἔβλεπε τὸ γέρο Βαλῆ ἐκινεῖτο σὰ νᾶπερνε ζωὴ, ἔδωχε και τοῦλεγε ἔπειτα με ἀπότομο τρόπο:

— Καλὴ μέρα!

Ἄν εἶταν ἀπίγευμα δὲν τὸν χαιρετοῦσε, ἀλλὰ μόνον κουνιόταν, γαλοῦσε τὴν ἀκίνησία του κέδωχε μόνο. Και σὲ λίγο θὰ μιλοῦσε:

— Ἄ, και πάλιν πλοῖα, και πάλιν δύκτια και ἄγραν οὐδαμοῦ!

Ὁ κύριος Βαλῆς χαμογελοῦσε και τὸ χέρι του πῆγαινε στήν τσέπη του:

— Ἔλα, ἔλα! Νά ἢ ἄγρα..

— Φέρτην ἐδῶ, τοῦλεγε ὁ Κουμάρης ἀπότομα, και ἄρπαζε ὅτι τοῦδινε κ'έφευγε σὰ νᾶχανε μιλήσει.

Ἐπῆρχε κ' ἕνας ἄλλος πὸ πολλές φορές, ὅσο ὁ Κουμάρης δρισκότανε στὸ κατῆστημα τοῦ Βαλῆ αὐτὸς φαινόταν απ' ἔξω κοιτάζοντας μέσα με τὸ καπέλο στὰ πίσω τοῦ κεφαλοῦ του βαλμένο και τὸ ραβδί κρεμασμένο στὸ μπράτσο.

Αὐτὸς λεγόταν Χάρτας και εἶτανε δικαστικός κλητῆρας. Ἀδύνατος πολὺ, ψαρρὸς με γαλανὰ μάτια μικρὰ και νευρικός.

Ὅταν ἔπερνε τὰ λεπτά ὁ Κουμάρης κέδωγαινε ἔξω ἔλεγε στὸ Χάρτα:

— Πᾶμε!

Και χανότουσαν σὲ μιὰ κοντινὴ ταβέρνα με χοντρά τραπέζια κόκκινα.

Ὅταν μετὰ ὥρα ἔδωγαιναν απ' τὴν ταβέρνα τοῦ Χάρτα τὸ καπέλο δὲν εἶτανε στὰ πίσω πιά. Εἶτανε στραβά βαλμένο. Τὰ μάτια του παράξενα να κοιτάζουν κέτοιμος να μαλώσει.

Σὲ λίγο ὅμως θᾶλλαζε και θὰ γινότανε μελαγχολικός, ἔλα θὰ τὸν ἐνοχλοῦσαν και θὰ ζητοῦσε τὴν «ἔρημη γῆν για νάποφύγει τοὺς βρωμεροὺς ἀνθρώπους!».

Και ἐνῶ ὁ Χάρτας θὰ ζητοῦσε αὐτὰ, ὁ Κουμάρης θᾶχε τῆ δικιά του κουδέντα και θᾶλεγε δείχνοντας τὸ κατάστημα τοῦ Βαλῆ:

— Δὲ θὰ προκόψουμε, ἂν δὲ γίνεῖ, δήμαρχος αὐτὸς ἐκεῖ! Αὐτὸς, αὐτὸς!

Τὸ θράδι, ὅταν πλησίαζε ἢ ὥρα να κλείσει τὸ κατάστημα, θὰ μαζευόντουσαν ἀρκετοὶ ἐκεῖ. Ἄλλὰ κανεὶς δὲν ἀγόραζε πράμμα. Καθόντουσαν και περίμεναν. Και ὁ Κουμάρης δὲν ἔλειπε, ἀλλ' εἶταν τραβηγμένος απ' αὐτοὺς και οὔτε τοὺς κοίταζε.

Ὁ Χάρτας θᾶταν πάλι απ' ἔξω κοιτάζοντας μέσα. Ἄλλὰ δὲν εἶταν πάντα. Ὅταν τὸ καπέλο του, πὸ βράδιαζε, τῶς στραβά, θὰ χανόταν. Ἄν πῆγαινε, ἢ τῶφερνε πάλι στὰ πίσω, θᾶταν απ' ἔξω.

Οἱ πόρτες οἱ μεγάλες τοῦ καταστήματος, κλείνανε, οἱ ἀμπάρες ἔμπαιναν, κ' ἕνα μόνο φύλλο ἔμενε ἀνοιχτό. Και αὐτοὶ ἔμεναν. Και ὅλοι να κάθονται σὲ καρέκλες, σὲ πράγματα. Ἐκτὸς απ' τὸν Κουμάρη, πὸ στεκό-

ταν ὄρθιος, στηριγμένος κάπου και φαινότανε νά σκέπτεται. Οἱ ὑπάλληλοι φεύγανε, ἐκτός ἐνός μεγάλου. Αὐτοὶ ποὺ νά κινηθοῦν! Τὰ μάτια τους εἶτανε γυρισμένα στὸν κύριο Βαλῆ και κοιτάζανε τί ἔκανε, προσέχανε στὴν κάθε κίνησή του. Μόνο ὁ Κουμάρης δὲν πρόσεχε. Καὶ στὸ φύλλο τῆς πόρτας τάνοιχτό, θὰ φαινόταν ἡ μορφή τοῦ Χάρτα...

Ἐπιτέλους; ὁ γέρο Βαλῆς θὰ κλείδωνε τὰ συρτάρια του, τὸ χρηματοκιβώτιό του, και θὰ σηκωνόταν. Καὶ σὲ λίγο θὰ μοίραζε, θὰ μοίραζε χρήματα, θάδινε σὲ καθέναν ἕνα ποσὸν σὰ νὰ τοῦχανε δουλέψει. Καὶ δὲ λησμονοῦσε και τὸ Χάρτα. Δὲν τᾶδινε ὅμως, στὸν ἴδιο, τᾶδινε στὸν Κουμάρη νὰ τοῦ τὰ δώσει.

Αὐτοὶ εὐχαριστοῦσαν και φεύγανε.

Ὁ Ἄριστομένης ποὺ πολλές φορές ἔτυχε ἐμπρὸς στὸ μοίρασμα αὐτῶν χρημάτων, ποὺ γινόταν κάθε βράδι, δὲ δυταρεπτιότανε. Ἰσως μάλιστα, νὰ αἰσθανόταν εὐχαρίστηση ποὺ ὁ πατέρας του τοὺς βοηθοῦσε.

Ἐνας ὅμως, ἀπ' τὸ κατᾶστημα, ἕνας ὑπάλληλος μουρμούριζε πάντα, και ταραζόταν ὅταν τοὺς ἔδλεπε νὰ μαζεύονται. Καὶ αὐτὸς εἶταν ὁ μεγαλύτερος ὑπάλληλος τοῦ πατέρα του, σαραντάρης, και λεγότανε Μπερτάκης. Ἄλλὰ στὸ σπῆτι τοῦ Βαλῆ δὲν τὸν λέγανε ἔτσι, τὸν εἶχανε ὀγάλει Κούνελο, γιατί τοὺς φαινόταν πὼς ἔμοιαζε μὲ κουνέλι.

—Χωρὶς ἄλλο, ἔλεγε ὁ Ἄριστομένης στοὺς δικούς του, ὁ Μπερτάκης πρὶν γίνει ἄνθρωπος, εἶταν κουνέλι!...Γιατί δὲ μπορῶ νὰ καταλάβω και οὔτε ἐξηγεῖται ἀλλοιῶς αὐτὴ ἡ τρομερὴ ὁμοιότητά του μὲ κουνέλι!

Κέμοιαζε ἀληθινὰ μὲ κουνέλι. Ταυτιὰ του, τὸ σχῆμα τοῦ προσώπου του και ἀκόμα ἡ ἔκφραση τῶν ματιῶν του εἶταν κουνελιοῦ!

Και δὲν εἶτανε μόνο αὐτοὶ ποὺ τὸλεγαν, κι' ἄλλοι πολλοὶ ἔτσι τὸν εἶχαν πει, αὐτὴ τὴν ἐντύπωση τοὺς ἔκανε. Ἄμα, τὸν ὀλέπανε νόμιζαν πὼς βρισκόντανε μπροστὰ σὲναν ἄνθρωποκούνελο.

Τὸν Κούνελο δὲν τὸν εἶχε ὁ κύριος Βαλῆς μόνο για τίς δουλιές τοῦ καταστήματος, τὸν εἶχε και συμβουλάτορα τῶν παιδιῶν του, πρὸ πάντων τοῦ Ἄριστομένη. Ἀπὸ καιρὸ ὁ ἴδιος δὲν ἔκανε καμμιά παρατήρηση στὸ μεγάλο γιό του, ἀλλ' ἔβαζε τὸν Κούνελο και τοῦλεγε ὅ,τι ἤθελε νὰ τοῦ πει αὐτός.

Και δὲν ἔκανε ὁ κύριος Βαλῆς κόπο νὰ τοῦ πει πολλὰ τοῦ Κούνελου. Τοῦλεγε ὅ,τι ἤθελε νὰ πει στὸ γιό του, μὲ λίγα λόγια, ἢ καλύτερα τοῦδινε τὸ θέμα, και ὁ Κούνελος τὰ μεγάλωνε, τᾶφκιαχνε, τὰ στόλιζε, και τᾶκανε σπαρχτικὰ, τραγικὰ και κάποτε κωμικὰ.

Και ἄλλα πρόσωπα ἐρχόντανε στὸ νοῦ τοῦ Ἄριστομένη. Πολλὰ, ἔξη, ἐφτὰ ἀπ' αὐτὰ συχνάζανε στὸ σπῆτι του τὸ βράδι μετὰ τὸ δεῖπνο. Ἐκεῖ μένανε ὄρες, ἐνῶ ἀπ' τὸ κατᾶστημα τοῦ Βαλῆ, κάθε τόσο και για λίγο, περνοῦσαν.

(Ἔχει συνέχεια)

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ Ν. ΒΟΥΤΥΡΑΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΑΥΓΗΣ

.... Δροσοσταλίδες ἡμέρες, βαλτὲς πάνου στὰ κρίνα,
σὰ χίλιες διαμαντόπετρες, μεσ' στὴ γλαρὴν αὐγή·
πουλάκια γλυκομίλητα, ποὺ λαχταροῦν και κεῖνα,
πότε νὰ λάμψη τοῦ φωτός, ἢ ἀστέρρευτη πηγὴ.

Ἄροητα ἀνθάκια σύχαρά μεσ' στὸ δροσὸ λουσιμένα,
εὐωδερὰ και φλογερά, μὲ τὴ γλυκεῖα θωριά·
φαιδρὰ νεράκια ποὺ ξυπνᾶν, και μισοκομισμένα,
πάλε τραβᾶνε τρέχοντας, πρὸς τὴν κατηφοριά.

Χιονάτα ἀρνάκια, ποὺ λακᾶν ὀλόχαρα ἀπ' τὴν στάνη,
και πηλαῖαν κουδουνιστά, μεσ' στὸ λευκὸ στρατί,
κλῶνοι τῶν δέντρων ἄλλοι φῶς και δόξα και στεφάνι.
κι' ἄλλοι γερμένοι πρὸς τὴ γῆς, και σὰ γονατιστοί.

Ἄς ἦταν ἔτσι σήμερα, μὲ τόση ἀπαλωσύνη,
μὲ τόσα ρόδα, τόσο φῶς, και τόσες εὐωδιές,
νᾶχε μιλήσει τῆς αὐγῆς, ἢ μάννα καλωσύνη
σ' ὅλες τίς σκέψεις τίς κακές, και σ' ὅλες τίς καρδιές...

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ

ΑΠΡΙΛΙΑΤΙΚΟ ΒΡΑΔΙ

Καρδιά μου, δὲ σὲ χτύπησαν τὰ πάθη τὰ μεγάλα,
νὰ πέσεις ἀπὸ κεραυνὸ σὰ μιὰ βαλανιδιά.
Γελῶσες. Κ' εἶταν ὁ οὐρανὸς ἀπάνω σὰν τὸ γάλα.
Κ' εἶταν μιὰν Ἀπριλιάτικη βραδιά.

Τῆς ὁμορφιᾶς λαχτάρισες τὸ γέλιο, σὰ μιὰ στάλα
δροσιάς, ποὺ ἀνεμοκρέμεται στὰ πράσινα κλαδιά.
Κι ὁ πόθος σου, σὰν τ' ἄσωστο μελίσι ἀπ' τὴν κουφάλα
ποὺ στοὺς ἀνθοὺς τρυγᾶει τὴν εὐωδιά.

Χαρὰ τοῦ Ἀπριλῆ! Κι ἀνοιγεν ὁ Ἔρωτας στὴ σάλα
κάθε καρδούλα ἀνήξερη μὲ τὰ χρυσὰ κλειδιά.
Καρδιά μου, δὲ σὲ χτύπησαν τὰ πάθη τὰ μεγάλα.
Πέθανες ἀπὸ ἀγάπη μιὰ βραδιά.

ΑΘ. Γ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ

ΑΠΟ «ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΤΗΣ ΜΙΡΑΝΤΑΣ»

Σκέπτομαι τὴ ζωὴ
Χωρὶς ἐνδιαφέρον
Ἐξ ἀφορμῆς τῶν θλίψεων μου.
(Γκό—Τόμπα, ἕνας γιαπωνέζος
αὐτοκράτορας καὶ ποιητής, 12ος
αἰὼν μ. Χ.)

Στὸν κῆπο μὲ τὰ μουσικὰ νερὰ καὶ μὲ τὰ φύλλα
Τὸ αἰσθαντικὸ φθινόπωρο ξανὰ παραμονεύει...
Στὴ στέρνα μέσα ἕνα λειψὸ σαλεύει ἀργὰ φεγγάρι
Καὶ πλάι στὴν πόρτα ὁ χάλκινος τοξότης σημαδεύει
Τὸ κιόσκι πού μὲς' στὴ νυχτιὰ τ' ἄχροα ντυμένο φύλλα
Σὰν πλοῖο μοιάζει πὺ ἀπορεῖ ποῖο δρόμο ὑγρὸ νὰ πάρει :
Στὴ στέρνα μέσα ἕνα λειψὸ σαλεύει ἀργὰ φεγγάρι...

Μονάζος πλάι στὰ μουσικὰ νερὰ καὶ πλάι στὰ κλώνια,
Ποῦ τοῦ βραδιοῦ ἡ ἀνήσυχη καὶ κορὰ πνοὴ ταράζει
Νοιῶθω βαθιὰ μου ἀτέρμαντη τὴν ἀπεραντωσύνη·
Μέσο' στὴν καρδιά μου ὡς ἡ βροχὴ μιὰ λύπη ἀργὴ ξεσπάζει,
Γιὰ τὰ ἐγκόσμια μιὰ πικρὴ μὲ πιάνει καταφρόνια
Κι' ἀπ' τὴ βαθιὰ καὶ σκοτεινὴ πού μὲ κατέχει ὀδύνη
Μιὰ εὐδία βλέπω ἀμφίβολη στὰ χάη ν' ἀσπρογαλλιᾶζει.

ΣΧΕΔΙΟ ΜΙΑΣ ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ

Τὸ μῦρο αὐτὸ πὺ ὀσφραίνομαι στὸν κῆπο πὺ ἀνθίσε ξανὰ
Σὰ μιὰν ὀδύνη ἀκοίμητη κι ἀνησυχία μὲ πνίγει,
Ἔτσι καθὼς μὲς' στὴν πλατιὰ κ' ἕναστρον νύχτα μὲ μεθᾶ
Κ' ἔτσι καθὼς σὰν τὸ κλωνι τοῦ ῥόδου μὲ τυλίγει.

Σὰν ἄυλα μάτια, ἐκστατικὰ σαλεύουν τᾶστροα στὰ νερὰ
Καὶ τὸ φεγγάρι ὡς ἄρρωστος περάτης ταξιδεύει
Ποῦ σὲ μιὰ φλοῦδα ἀτὸ θαμπὸν ἀσημι τὰ πελάη περνᾶ
Καὶ τὴν ἐράσμιαν ὀμορφιά τῆς νιότης του γυρεύει.

Τὸ μῦρο αὐτὸ πὺ ὀσφραίνομαι στὸν κῆπο πὺ ἀνθίσε ξανὰ
Μιὰ τέτοια λύπη στὴ δειλὴ ψυχὴ μου ἀργὰ σταλάζει,
Σὰ νὰ μὴν εἶναι ἡ βραδινὴ αὔρα πὺ πνέει νοχηλικὰ
Μόνο μιὰ θύελλα πὺ στριγγὰ στὴ μοναξιά κραυγάζει.

ΙΩΑΝ. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

«Η ΠΑΛΗΑ ΜΟΥ ΓΕΙΤΟΝΙΑ»

III

Μόνος μου κάτω ἀπ' τὴ χιονιά, πὺ φεύγει καὶ ξανοίγει.
μέσα ἀπ' τὰ χιονισμένα σου διαβαίνω σταυροδρόμια,
σὰν ἕνας ἰσκιος σου παληός, πὺ δὲν μπορεῖ νὰ φύγη,
κι' ὅσο ν' ἀλλάξης, στ' ὄνειρο σὲ βλέπει πάντοτε ὀμοια.

Ἦ νάτη ἡ κάπνια τοῦ δαδιοῦ, στὴν κάθε ἀλλὴ πὺ εὐὼδα,
οἱ γριζες βέργες τῶν συκιῶν πὺ ξέσχιζαν τὴν πάχνη,
μπρὸς στὸ καλύβι τ' ἀμαξιοῦ ἡ συντριμμένη ὀδὸδα,
τὰ σκόρπια χόρτα, στὴ γωνιά τ' ὀρνίθι πὺ ὀλο ψάχνει.

Νά! πάνω στ' ἄφυλλο κλαδι ὁ σπῖνος, πὺ φουσκώνει
τὸ φτέρωμα του στοῦ χιονιά τὸ πέρασμα καὶ νάτη
τρέχει, ἡ παιδοῦλα ἡ ὀμορφη, τὰ χέρια τῆς ἀπλώνει
τὸ λίγο χιόνι, ποῦπεσε νὰ πάρη ἀπ' τὸ χαγιάτι.

Στὸ τζάμι τὸ ξανθὸμαλλο παιδί, πὺ κάτι γράφει,
καὶ κάπου στέκεται, κοιτᾶ τὰ χιόνια, τ' ἄσπρα νέφη,
μιὰ γεφυροῦλα ξύλινη, κάποιο χλωρὸ χωράφι,
μιὰ λεύκα, πέρα, μελιχρὴ ἐκεῖ πὺ ὁ δρόμος στρέφει.

Ἦ πόσες, πόσες σου μορφές, πὺ θὰ θυμᾶμαι αἰώνια,
ἄλλες πὺ ζοῦνε γύρω μου, κι' ἄλλες ποῦχουν πεθάνει
φαίνονται μέσα στὸνειρο, πὺ ὅσο περνοῦν τὰ χρόνια
μὲ ῥίχνει ἀκόμη πὺ βαθυὰ στὴν τραγικὴ μου πλάνη!

Γ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ω! ΔΕΝΤΡΑ....

Ἦ! δέντρα, πὺ ἡ ἀνθρώπινη σκληράδα, σὰ ντουβάρια
σᾶς κλείνει, γιὰ νὰ χαίρεται μόνη τὴν ἔμορφιά σας,
καὶ βλέπω νὰ σκορπίζονται γύρω σας τὰ λιθάρια
πὺ νονεῖ ἡ ψυχὴ μου καὶ θρηνεῖ τὴν ἄδικη σκλαβιά σας.

Παιδιά τοῦ δάσους λεύτερα θρημέν' ἀπὸ τὸν ἥλιο,
μεγαλομέν' ἀπ' τοῦ βουνοῦ τὸ μυρωμέν' ἀγέρι,
σᾶς κλέβουν ἀπ' τὸ ἱερὸ π' ἀνήκετε βασιλειο,
καὶ τὸν κρυφὸ τὸν πόνο σας κανέναν δὲν τὸν ξέρει.

Κάλλιο νὰ πέφτει κεραυνὸς μὲ μιᾶς νὰ σᾶς ρημάζει
παρὰ νὰ μαραζώνετε σὲ μάντρα νοικοκύρη
νὰ νοιώθετε πὺ στὸ βουνὸ πέρα γλυκοχαράζει
κι' ὀμως τὸ φῶς δὲ δύναται σὲ σᾶς νὰ πρωτογείρει.

ΜΥΡΤΙΩΤΙΣΣΑ

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΝΥΧΤΑ ΤΗΣ ΓΗΣ

Ήταν τὸ τελευταῖο σπῖτι τοῦ δρόμου. Ἐπειτα ἄρχισε μιὰ εὐρύχωρη πλατεία πυκνοφυτεμένη μετὰ πεῦκα, σὰν ἓνα μικρὸ δάσος ἀνάμεσα στὰ σπῖτια. Τὸ ἀεράκι τῆς ἀνοιξιᾶτικης νύχτας ἔφερε δυνατὴ τὴ μυρωδιὰ τοῦ πεύκου στὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν, ποὺ ὑψωνόνταν τῶνα πλάϊ στ' ἄλλο γύρω-γύρω στὰ δέντρα, σὰ ν' ἀπαιζαν τὸ παιγνίδι τοῦ κύκλου. Ὁ οὐρανὸς ἦταν ἀνέφελος καὶ τὸ φεγγάρι εἶχε βγεῖ ἀπὸ νωρὸς καὶ ἔρηγνε ἐν' ἀργυρῷ ἀφθονοφῶς. Τάσπρα εἶχαν ὑψωθεῖ πάνω ἀπὸ τὸ φῶς αὐτὸ καὶ μόλις διακρινόνταν...

Τὸ κάτω πάτωμα τοῦ γωνιστοῦ σπιτιοῦ ἦταν κατάκλειστο, ἀλλ' ἀπὸ τὶς γρίλιες τῶν παραθύρων φαινόταν φῶς. Ὡστόσο καμιὰ κίνηση δὲν ἀκουγόταν μέσα. Καὶ στὸ μᾶκρος τοῦ δρόμου ἦταν καὶ ἄλλα σπῖτια, σχεδὸν ὅλα τὰ σπῖτια, βουβὰ, ἀλλὰ φωτισμένα, ὅπως τὰ μαγαζιά τῆς νύχτας στοὺς ἐμπορικὸς δρόμους.

Στὸ ἀπάνω πάτωμα τοῦ γωνιαίου σπιτιοῦ ἐν' ἀπὸ τὰ παράθυρα, ποὺ ἔβλεπε στὸ μικρὸ δάσος, δὲν εἶχε φῶς. Ἦταν ἡ κάμαρα τῆς Ἀργυρῶς, τῆς ὑπηρετρίας τοῦ σπιτιοῦ. Μόνο μερικὲς ἀχτίνες τοῦ φεγγαριοῦ ἔφταναν πολὺ κοντὰ στὸ σκοτεινὸ παράθυρο, γλίστραγαν πάνω σ' ἓνα τενεκεδένιο σωλῆνα, ποὺ ἄρχισε ἀπὸ τὴν ταράτσα, καὶ ἀκολουθοῦσαν τὴ διεύθυνσίν του πρὸς τὰ κάτω. Μέσ' στὸ ἀργυρῷ φῶς ὁ σωλῆνας γυάλιζε σὰν ἀτέλειωτο ἔρπετο ποὺ κατέβαινε ἀπὸ τὴν ταράτσα.

Ὅλες οἱ ἄλλες κάμαρες φωτιζόνταν ἀφθονα, σὰν τὴ διπλὴ σειρὰ τῶν παραθύρων τοῦ δρόμου. Καὶ μέσα ἀκουγόταν κίνηση, κίνηση ἀσυνήθιστη, βιαστικὰ λόγια καὶ παραγγελίες, ὅπως ὅταν γίνεται ἐτοιμασία γιὰ κάποια ἀναχώρηση — —

Ἄνοιξε ἀθύρῳβα ἡ πόρτα τῆς σκοτεινῆς κάμαρας καὶ μῆξε ἓνα ψηλὸ κορίτσι μετὰ φόρεμα περιπάτου. Ἀμέσως ἔπειτα γλίστρησε ἓνας νέος μετὰ μαῦρα ροῦχα, ποὺ μόλις φαινόταν μετ' στὸ σκοτάδι τῆς κάμαρας, καὶ οἱ δύο ἔδειχναν μιὰν ἀνησυχία καὶ ὅλο κοίταζαν πίσω, στὴν πόρτα.

Ἐκείνη προχώρησε στὸ παράθυρο καὶ ἄνοιξε. Ὁ νέος τὴν ἀκολούθησε. Στὸ ἀντιφάγγισμα τῶν ἀχτίνων τοῦ φεγγαριοῦ γυάλισαν σὰ μέταλλο τὰ καλοχτενισμένα μαλλιά του. Ἐμειναν λίγες στιγμὲς ἀφωνοί, κοιτάζοντας ἔξω.

Γύρω - γύρω, πάνω ἀπὸ τὰ δέντρα ἦταν φωτισμένα τὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν τῆς πλατείας. Στὰ πῖθ μεγάλα φαινόταν ἀπὸ μακριὰ τὸ ἐσωτερικὸ τῶν δωματίων σὲ σχήματα ἀκαθόριστα, θαμπά. Μέσ' στὸ γύρω σκοτάδι τὰ φωτεινὰ πλαίσια ἦταν σὰν κινηματογραφικὲς ταινίες, ποὺ προβάλλονται στὸ πλήθος ἀπὸ ἀπόσταση στὶς μεγάλες πλατεῖες τὸ καλοκαίρι.

Ἡ μυρωδιὰ τοῦ πεύκου ἐρχόταν ἀπὸ τὸ μικρὸ δάσος δυνατὴ μετὰ τὰεράκι, ὅπως ἡ μυρωδιὰ τῶν φυκιῶν μετὰ τὸ μπάτι.

— Τὶ βραδιά!... ψιθύρισε ἐκείνη μετὰ ἔκσταση.

Ἐκείνος εἶπε σὲ λίγο σιγὰ, σὰ νὰ μίλαγε μετὰ τὸν ἑαυτό του :

— Σὲ βεβαιῶ, ὅσο προχωρεῖ ἡ ὥρα, ἀρχίζω νὰ μ' ἀμφιβάλλω. Μιὰ τέτοια καταστροφή δὲ μπορῶ νὰ τὴν καταλάβω παρὰ μόνο μετὰ καταγίδα!

Θόρυβος καὶ πολλὲς ὁμιλίες μαζί ἀκούστηκαν κάτω στὴν πλατεία. Ἐσκυψαν νὰ δοῦν.

— Βλέπεις, βλέπεις! τοῦ ἔδειξ' ἐκείνη.

Ἀνθρώποι τοῦ λαοῦ πέραγαν πολλοὶ μαζί, οἰκογένειες - οἰκογένειες, φορτωμένοι μετὰ μικρὰ καλάθια ἢ μετὰ κυνηγετικὸς σάκκους, ὅπως ὅταν πηγαίνουν σ' ἐκδρομὲς.

Στάθηκαν σκυμένοι καὶ τοὺς παρακολουθοῦσαν. Ἀπότομα ἡ κίνηση στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ σπιτιοῦ ζωήρεψε. Γύρισαν νὰ κοῦσουν. Ἐπειτα ἔσκυψαν πάλι στὸ παράθυρο καὶ προσπάθησαν νὰ ξεχωρίσουν μεσ' στὶς σκιὰς τοῦ δάσους τοὺς ἀνθρώπους ποὺ πέρασαν. Εἶχαν φτιάσει στὰ τελευταῖα δέντρα καὶ μόλις ἦταν νὰ μποῦν στὸ μεγάλο δρόμο, ποὺ πήγαινε σ' ἓνα λόφο, ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη — — —

Τὰεράκι ἄρχισε νὰ δυναμώνει καὶ νὰ περνᾷ μεσ' ἀπὸ τὰ λεπτὰ φύλλα τῶν πεύκων μ' ἓνα ἑλαφρὸ σφύριγμα. Καὶ ἔπειτα ἀκολουθοῦσε μιὰ βουή, σὰν ἐπίβουλο κρυφομίλημα, ποὺ σὲ κάνει νὰ ὑποπτεύσει ὀλητὴν ἀτμόσφαιρα... Ὁ ἀέρας εἶχε ἀνοίξει μερικὰ παράθυρα καὶ τὸ φωταερίο χαμήλωνε καὶ δυνάμωνε στὰπότομα φυσιήματα. Ἡ πλατεία καὶ τὸ μικρὸ δάσος πῆραν σιγὰ-σιγὰ μιὰν ἐχθρική ὄψη, ὅπως τὰ πρῶτα φθινοπωρινὰ βράδια.

Ἐμειναν ἐκπληκτοὶ πρὸς τὴν ἀλλαγὴ τοῦ καιροῦ. Ἐκείνη, σὰ φοβισμένη, πλησίασε περισσότερο κοντὰ του. Σὲ λίγο ψιθύρισε :

— Τὰ προμηνύματα....

Ἐκείνος γέλασε εἰρωνικά, ἀλλὰ δὲ βρήκε λόγια νὰ τὴν καθησυχάσει. Μόνο τὴν ἔσυρε ἀπάνω του καὶ τὴν ἔσφιξε προστατευτικά.

— Τὶ ὥρα εἶναι; τὸν ρώτησε σὲ λίγο.

Ἐβγαλε τὸ ρολοῖ του στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ Ἦταν ἑννέα καὶ μισή.

— Καὶ τὶ ὥρα εἶπε τὸ Ἀστεροσκοπεῖο πὼς θὰ περάσει; τὸν ρώτησε ἀκόμα.

Μιὰ φωνὴ δυνατὴ, ποὺ διαλαλοῦσε κάτι, ἀκούστηκε στ' ἀντικρινὸ μέρος τῆς πλατείας, μεσ' στὰ δέντρα. Μιὰ φωνὴ μεσ' τὴ νύχτα, ἂν δὲν τραγουδαί, πάντα σκορπίζει τὴν ἀνησυχία — — —

Ἐμειναν ἀγκαλιασμένοι καὶ μετὰ τὰ μάτια γυρισμένα πρὸς τὴν φωνή. Τὰ φυσιήματα τοῦ ἀέρα τὴν ἔφεραν πάλι, ἀπὸ πῖθ κοντὰ αὐτὴ τὴν φορὰ, ἀλλὰ κομμένη καὶ ἀναρρη, σὰν κραυγὴ ἀγωνίας.

— Κάποιον θὰ κυνηγᾶνε... ψιθύρισ' ἐκείνη μετὰ τρόμο μεσ' στὴν ἀγκαλιά του.

— Δὲν πιστεύω, ἀποκρίθηκ' ἐκεῖνος. Δὲ βλέπεις τὸ χωροφύλακα ποὺ κάνει τὴ βάρδια του ἀτάραχος;

Πιὸ κάτω ἕνας χωροφύλακας περπάταγε μὲ βήματα ρυθμικά, ἀργά, σὰ νὰ ἤθελαν νὰ κάνουν διαρκέστερες τὶς κινήσεις καὶ νὰ περάσουν πιὸ γρήγορα οἱ ὥρες τῆς βάρδιας.

Ἡ φωνὴ ξανακούστηκε πιὸ κοντά. Ἔσκυψαν εἰς' ἀπὸ τὸ παράθυρο. Τὴν ἄκουσαν πάλι, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ξεχωρίσουν καλὰ τὶ διαλαλοῦσε. Τὴν τρίτη φορὰ ἄκουσαν :

— Παράρημαααα!... Ὁ κομήτης καί...

Ἐνας μικρὸς λουστράκος βγήκε ἀπὸ τὰ δέντρα καὶ χάθηκε τρεχᾶτος στοὺς δρόμους ποὺ ἔβγαιναν στὴν πλατεία.

— Τὸ παλιόπαιδο ! ψιθύρισε ἐκείνη κ' ἔκανε νὰ τραβηχτεῖ λίγο ἀπὸ τὴν ἀγκαλιά του, σὰ νὰ πέρασε κάποιος κίντυνος.

Ἄλλ' ἐκεῖνος τὴν κράτησε πιὸ σφιχτά.

— Λοιπόν, τί ὥρα θὰ περάσει ; τὸν ρώτησε πάλι.

— Στὶς δύομιση μὲ τρεῖς τὸ πρωί. Ἄλλὰ δὲ βαριέσαι ! Δὲ βλέπεις τὴ καθαρόσ ποὺ εἶναι ὁ οὐρανός.

Σήκωσαν κ' οἱ δυὸ τὰ μάτια. Τὸ φεγγάρι ἀχτινοβολοῦσε στὴ μέση τ' οὐρανοῦ. Τάστρα εἶχαν ὑψωθεῖ ἀκόμα πιὸ ψηλά ἀπὸ τὴ ζώνη τοῦ ἀργυροῦ φωτός. Πολλὰ δὲν ἤξερες ἀν' ἀβλεπες ἢ ἀν' διατηροῦσες ἀπὸ τὶς περασμένες βραδιὲς τὴν ἀνάμνηση τῆς νυχτερινῆς θέσης τους στὸ στερέωμα.

Ἡ κίνηση στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ σπιτιοῦ ἀκούστηκε πάλι ἀκόμα πιὸ ζωηρή, ὅπως ὅταν δίνονται οἱ τελευταῖες παραγγελίες.

— Πᾶμε, εἶπ' ἐκείνη, κ' ἔκανε νὰ φύγει ἀπὸ τὴν ἀγκαλιά του. Θὰ ψάχνουν νὰ μᾶς βροῦν.

Ἐκεῖνος τὴν ἔσφιξε περισσότερο μὲ μιὰ τελευταία προσπάθεια.

— Δὲν πιστεύω νὰ θέλεις νὰ δώσουμε τὸν τελευταῖο ἀσπασμὸ μπρὸς στοὺς γέρους !...

Καὶ τὴ φίλησε μὲ ψεύτικη συγκίνηση.

Γύρισαν νὰ φύγουν χωρὶς νὰ κλείσουν τὸ παράθυρο, ἀφίνοντας νὰ μπαίνουν στὴν κάμαρα ὅλοι οἱ ἤχοι τῆς πλατείας. Πρὶν φτάσουν στὴν πόρτα μιὰ ἄλλη δυνατὴ φωνὴ ἤρθε μὲ τὸν ἀέρα ποὺ ὅλο δυνάμωνε. Τὴν γνώρισαν ἀμέσως.

— Παράρημααα !... Ὁ κομήτης καὶ τὸ τέλος τῆς γῆης !...

Δὲν ἀνησύχησαν καὶ βγήκαν.

— Τὸ ἴδιο εἶναι' εἶπε ἐκείνη στὸ διάδρομο.

Ὅταν τελείωσαν ὅλες οἱ ἐτοιμασίες κ' ἦταν νὰ κατέβουν, ἡ μητέρα φώναξε σὰ νὰ εἶχε θυμηθεῖ κάτι τὴν τελευταία στιγμή :

— Τὰ φῶτα ! Θὰ φεύγαμε μ' ἀναμένα τὰ φῶτα ! Σβῆστε τα ὅλα.

Κι ὅλοι κινήθηκαν νὰ σβήσουν καθένας ἀπὸ ἕνα. Ἄλλὰ ὁ πατέρας τοὺς σταμάτησε :

— Μόνο τῶν δωματίων ποὺ δὲ βλέπουν στὸ δρόμο νὰ σβήσετε. Τάλλα ἀφήστε τα.

Εἶχε προσέξει τὰ φωτισμένα παράθυρα στὶς δυὸ σειρὲς τοῦ δρόμου καὶ γύρω—γύρω στὴν πλατεία κ' ἔβρισκε πολὺ σωστὴ αὐτὴ τὴν προφύλαξη.

Ἡ Ἀργυρῶ ἔτρεξε στὶς κάμαρες τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ σπιτιοῦ. Τότε ἡ μητέρα εἶπε σιγά :

— Τί τὰ θέλεις τὰ φῶτα, ἀφοῦ θὰ μείνει αὐτὴ ;

Κ' ἔδειξε πρὸς τὸ μέρος ποὺ ἀκουγόνταν τὰ βήματα τῆς Ἀργυρῶς.

Ὅλων κινήθηκαν τὰ χεῖλη σὲ μιὰ διαμαρτυρία, ἀλλὰ κανεὶς δὲν τόλμησε. Κατέβασαν τὰ μάτια μὲ ντροπὴ, σὰ νὰ συμφόνησαν κάποιαν ἀνήθικη πράξη. Σὲ λίγο, τὸ ψηλὸ κορίτσι, ποὺ στεκόταν ὄρθιο πλάι στὸν ἀρραβωνιαστικὸ μὲ τὰ μαῦρα ρούχα, εἶπε σιγά, σὰ νὰ μὴ μπόρεσε νὰ κρατηθεῖ ὡς τὸ τέλος :

— Μὰ δὲν εἶναι σκληρὸ αὐτό, μητέρα ;

Ὁ πατέρας ξερόβηξε χωρὶς νὰ τολμήσει νὰ κοιτάξει στὰ μάτια τὴν κόρη του. Ἐπειτα ἔκανε λίγα βήματα ἀμηχανίας μπρὸς καὶ πίσω. Ἡ μητέρα δὲ μπόρεσε νὰ παντήσει ἀμέσως. Ἄλλὰ σὲ λίγο φώναξε μὲ πνιχτὴ ἐπιληχτικὴ φωνή :

— Θέλετε νὰ γυρίσουμε καὶ νὰ βροῦμε ἄδειο τὸ σπιτί ;

Κ' ἔλαμψε τὸ προσωπὸ τῆς ἀπὸ χαρὰ, σὰ νὰ δικαιώθηκε.

— Μ' ἀφοῦ θὰ καοῦν, θὰ καταστραφοῦν ὅλα ; εἶπε ἀμέσως ἡ κόρη τῆς.

Ἡ μητέρα δὲ μπόρεσε νὰ δώσει ἀπάντηση γρήγορη, φυσικὴ. Σκέφτηκε καὶ σὲ λίγο ἀποκρίθηκε μὲ φωνὴ ποὺ δὲν ἦταν καθόλου σταθερὴ :

— Κι ἂν δὲ γίνῃ τίποτα ; Οἱ λωποδύτες κάτι τέτοιες μέρες περιμένουν νὰ γιορτάσουνε. Ἴδιο εἶναι νὰ φυλάει τὸ σπιτί τὸ φῶς κ' ἴδιο ὁ ἀνθρώπος μας ;

Ἀκούστηκε στὴ διπλανὴν κάμαρα τὸ περπάτημα τῆς Ἀργυρῶς γρήγορο, φοβισμένο, ὅπως κάθε φορὰ ποὺ βρισκόταν σὲ σκοτάδι. Καὶ σχεδὸν ἀμέσως μπῆκε μὲ μιὰν ἐλαφρὴ τρομάρα.

Ὅλοι ἔμειναν ἀκίνητοι καὶ σιωπηλοί. Ἀπόφευγαν νὰ τὴν κοιτάξουν. Ἐπειτα ὁ πατέρας προχώρησε πρὸς τὴν ἔξοδο καὶ βγήκε μὲ τὸ κεφάλι κάτω. Ἀκολούθησε ἡ κόρη του μὲ τὸν ἀρραβωνιαστικὸ τῆς. Στὴν πόρτα γύρισε καὶ κοίταξε τὴν Ἀργυρῶ καὶ τὰ μάτια τῆς θόλωσαν, σχεδὸν δάκρυσαν. Ἡ μητέρα τῆς ὁμῶς κατάλαβε καὶ τὴν ἔσπρωξε πρὸς τὰ ἔξω μὲ μιὰν αὐστηρὴ ἀλύγιστη ματιὰ. Ἐπειτα γύρισε στὴν ὑπηρέτρια. Ἄλλὰ ἡ Ἀργυρῶ εἶχε καταλάβει πᾶ καὶ τὸ πρόσωπὸ τῆς ἦταν ἄγριο, τρομερό, ὅπως τοῦ ζῴου ποὺ ἔνοιωσε τὸν κίντυνο.

Οἱ δυὸ γυναῖκες κοιτάχτηκαν σὰ δυὸ ἀγρίμια, πού πρόκειται νά ρα χτοῦν. Ἄλλὰ γρήγορα ἡ Ἀργυρῶ συνήλθε καὶ πῆρε μιὰ στάση ὑποταχική. Ἡ κυρία τῆς ὕψωσε ἀμέσως τὸ κεφάλι καὶ πρόσταξε :

—Σβῆσε καὶ τὰλλα φῶτα καὶ ἀνάψε τῆς κάμαράς σου. Τὸ σπίτι καὶ τὰ μάτια σου !

Δὲν τόλμησε νὰ τὴν καληνυχτίσει. Τριγύρισε λίγο στὴν κάμαρα μὲ ἀμηχανία καὶ βγῆκε μιὰ στιγμή πού δὲν τὴν κοίταξε ἡ Ἀργυρῶ. Στὴ σκάλα, ἀκούστηκε νὰ κατεβαίνει γρήγορα καὶ τρομαγμένα, σὰ νὰ φοβόταν κάποια ἐπίθεση — — —

Ἡ Ἀργυρῶ ἔμεινε λίγες στιγμὲς ἀκίνητη, σατισμένη. Ὅταν συνήλθε, σκέφτηκε γιατί εἶχαν φύγει ὅλοι ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ κυριεύτηκε ἀπὸ ἕναν ἀπέραντο τρόμο, πού κατάλαβε πὼς δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὸν ὑποφέρει πολύ. Καὶ προσπάθησε νὰ θυμηθεῖ κάτι ἄλλο, καθησυχαστικό. Ἄλλὰ πάλι ἡ ἀνησυχία τῆς ἔτρεξε στὴν ἀνατριχίλα πού τὴν κυρίευε τὰ μεσάνυχτα, ὅταν τύχανε νὰ μείνει στὸ σπίτι μόνη καὶ νὰκούσει τοὺς δώδεκα χτύπους τῶν πιὸ μεγάλων ρολογιῶν τῆς πόλης νᾶρχονται ἀπὸ μακριὰ μὲ τὸ μεταλλικό τους ἐκείνο ἦχο. Εἶχε τὴν ἰδέα πὼς ἡ ὥρα αὐτὴ εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ σκοτεινές, τίς πιὸ ἐπικίντνες ὥρες, ὅπως πάλι τὴ στιγμή πού χτύπαγαν οἱ καμπάνες τὸ μεσημέρι νόμιζε πὼς οἱ οὐρανοὶ ἀνοίγαν καὶ ἄκουγαν κάθ' εὐχὴ τῶν ἀνθρώπων.

Θέλησε νὰ θυμηθεῖ ζωηρὰ τὴν ὥρα τοῦ μεσονυχτίου γιὰ νὰ συνηθίσει στὴν ἰδέα τῆς καταστροφῆς. Μὰ ὁ τρόμος τῆς πρώτης στιγμῆς γύριζε σὲ κάθε ἀντίστασή της μεγαλύτερος. Καὶ ῥίχτηκε πρὸς τὰ μπρός, πέρασε τὸ σκοτάδι τοῦ διαδρόμου μὲ μιὰ μικρὴ κραυγὴ καὶ βγῆκε στὸ μπαλκόνι. Τότε γύρισε καὶ κοίταξε μ' ἀπελπισία γύρω - γύρω, ὅπως ὁ ἄνθρωπος πού βρῖσκεται σὲ ψηλὸ σπίτι ζωσμένο παντοῦ ἀπὸ φλόγες καὶ δὲν τοῦ μένει παρὰ νὰ πηδήσει ἀπὸ τὸ παράθυρο ἢ τὸ μπαλκόνι — — —

Ἡ Ἀργυρῶ συνήλθε γρήγορα. Τὸ ψυχρὸ ἀεράκι τῆς δρόσισε τὸ φλογισμένο μέτωπο. Ἐπειτα ἄκουσε ὀμιλίες κάτω στὸ δρόμο. Ἦταν οἱ κύριοί της πού δὲν εἶχαν ἀπομακρυνθεῖ ἀκόμα. Μιὰ στιγμή, τὸ ψηλὸ κορίτσι κοίταξε πίσω καὶ εἶδε στὸ μπαλκόνι τὴν Ἀργυρῶ. Γύρισε γρήγορα στοὺς ἄλλους, κάτι εἶπε καὶ ὅλοι ἔπαψαν νὰ μιλοῦν καὶ τάχυναν τὸ βῆμα. Σὲ λίγο ἔφτασαν στὰ τελευταῖα δέντρα τῆς πλατείας καὶ προχώρησαν νὰ μποῦν στὸ μεγάλο δρόμο πού ἔβγαине στὸν ψηλὸ λόφο, ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη — — —

Ἡ Ἀργυρῶ τοὺς παρακολούθησε μὲ κάποια ἐλπίδα. Ἄλλὰ κανεὶς δὲν κοίταξε πίσω.

Ἄξαφνα βγῆκεν ἀπὸ τὰ δέντρα μιὰ παρέα ἀπὸ ἀνθρώπους ἀπλοϊκοὺς καὶ πῆραν τὴ διεύθυνση πρὸς τὸ μεγάλο δρόμο. Ἦταν φορτωμένοι καὶ αὐτοὶ μὲ μικρὰ καλάθια καὶ σακκουλές. Λίγα βήματ' ἀπὸ πίσω τους ἀκολουθοῦσε ἕνας σκύλος, πού γύριζαν καὶ τὸν φώναζαν κάθε τόσο.

Τότε ἡ Ἀργυρῶ κυριεύτηκε ἀπὸ μιὰ δυνατὴ θλίψη καὶ ἄφησε τὴν ἰδέα πού τῆς εἶχε ἔρθει τὴν τελευταία στιγμή. Μποροῦσε νὰ κατέβει ἀπὸ τὴ σκάλα τῆς ὑπηρεσίας καὶ νὰ φύγει. Ἄλλὰ ὅταν χάθηκαν στὸ σκοτεινὸ ἀνοιγμα τοῦ μεγάλου δρόμου οἱ ἄνθρωποι τοῦ σπιτιοῦ της, ἔνοιωσε ἀπέραντη ἀπογοήτευση, ἀπόλυτη ἔλλειψη ἀγάπης καὶ στοργῆς — — —

Ὁ δρόμος φαινόταν ἔρημος καὶ σιωπηλὸς ὡς τὸ τέλος τοῦ μέσ' στὸ φῶς πού ἔροηγαν τάνοιχτὰ φωτισμένα παράθυρα. Ἀπὸ τὰ δέντρα τῆς πλατείας ἦρθε ἕνα σφύριγμα, πού σήκωσε λίγη σκόνη στὸ μάκρος τοῦ δρόμου, σὰ νὰ πέρασε σύριζα πάνω ἀπὸ τὸ χῶμα καὶ νὰ τῶξυσε. Ἐπειτα ἀκολούθησε ἡ ἀκαθόριστη ἐκείνη βουὴ πού σκορπίζει τὴν ὑποψία...

Σὲ λίγο ἀκούστηκε τρίζιμο τζαμιῶν καὶ τὸ φῶς σ' ἕνα παράθυρο ἀπὸ τὰ παρακάτω σπίτια τοῦ ἀντικρουνοῦ πεζοδρομίου χάθηκε καὶ πάλι φάνηκε σὰ νάλλαξε θέση. Τότε κινήθηκε μέσ' στὸ φῶς ὁ στύλος τοῦ τηλεγράφου κ' ἡ δέσμη τῶν συρμάτων, πού γυάλιζαν σὰ νὰ ἦταν βρεμένα ἀπὸ τὴν ὑγρασία τῆς νύχτας.

Ἡ Ἀργυρῶ γύρισε στὸ τρίζιμο καὶ τὰ μάτια της ἔλαμψαν ἄξαφνα. Καὶ περίμενε μ' ἐλπίδα, πού ἔδινε στὸ σῶμα της μιὰ κλίση ἀγωνίας πρὸς τὸ παράθυρο. Ἐπειτ' ἀπὸ λίγο βγῆκε στὸ παράθυρο ἕν' ἀντρικὸ κεφάλι, πού σχεδιάστηκε πελώριο στὸν τοῖχο τοῦ ἀντικρουνοῦ σπιτιοῦ. Κοίταξε πάνω καὶ κάτω στὸ δρόμο, ἔκαν' ἕνα ζωηρὸ σημεῖο στὸ μπαλκόνι καὶ μπῆκε πάλι μέσα. Τὰ τζάμια ξανάτριξαν καὶ ὁ τηλεγραφικὸς στύλος μὲ τὰ σύρματα κινήθηκε πάλι μέσ' στὸ φῶς.

Ἀπὸ τὸ μέρος τῆς πλατείας ἦρθαν ὀμιλίες καὶ βήματα. Ἡ Ἀργυρῶ γύρισε καὶ κοίταξε. Καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι μὲ τίς ἐτοιμασίες τους πέρασαν καὶ ἀκολουθοῦσαν τὴ διεύθυνση πρὸς τὸ μεγάλο δρόμο, πού ἔβγαине στὸν ψηλὸ λόφο ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη. Ἄλλὰ τὴ φορὰ αὐτὴ ἡ Ἀργυρῶ ἔνοιωσε χαρὴ. Σὲ λίγο θάπαιρνε καὶ αὐτὴ τὸ δρόμο γιὰ κάποιο ἄλλο λόφο. Καὶ γύρισε μ' ἀνυπομονησία πρὸς τὸ παράθυρο — — —

Στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ δρόμου κατέβαινε ἕνα τραῖνο ἀργὸ καὶ ἄδειο. Ἄλλοι ἄνθρωποι δὲν πέπναγαν πιά. Καὶ ἄρχισε νὰνυπομονεῖ περισσότερο. Ὁ ἀέρας εἶχε πέσει, ἀλλὰ ἡ νύχτα ἦταν σκοτεινὴ. Κοίταξε πρὸς τὸ μέρος τῆς πλατείας. Τὸ μικρὸ δάσος εἶχε γίνει ἕνας μαῦρος ὄγκος, πού τὴν τρομαξε τὴν πρώτη στιγμή. Ἐπειτα κοίταξε ψηλά. Ὁ οὐρανὸς πάνω ἀπὸ τὸ δάσος ἦταν σκεπασμένος ἀπὸ πυκνὰ σύννεφα. Καὶ τὸ φεγγάρι ὅλο ἔτρεχε, ἔτρεχε μακριὰ ἀπὸ τὰ σύννεφα — — —

Τὰ φωτισμένα παράθυρα γύρω - γύρω στὴν πλατεία καὶ στίς δυὸ σειρὲς τοῦ δρόμου ζωῆρεψαν, ὅπως τὸ φῶς στὰ σπίτια πού τὰνάβουν ἀπὸ νωρὶς καὶ δυναμώνει ὅταν σκοτεινιάσει καλά.

Ἐπιτέλους, ἕνας νέος ἄντρας φάνηκε στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ πού κοίταξε ἡ Ἀργυρῶ. Κατέβηκε στὸ πεζοδρόμιο κ' ἔκλεισε τὴν πόρτα μὲ μιὰ βάνουση

κίνηση. Ἐπειτα τὴ δοκίμασε ἂν ἔκλεισε καλὰ μ' ἓνα σπρώξιμο πρὸς τὰ μέσα, ποὺ ἔμοιαζε μὲ κλωτσιά. Τὸ ντύσιμό του ἔδειχνε πὼς ἦταν ὑπηρετὴς ποὺ μὲ τὰ χρόνια ἔγινε οἰκονόμος τοῦ σπιτιοῦ. Δὲ φοροῦσε τί καθημερινὸ του πλίκιο, ὅπως κάθε φορὰ ποὺ ἦταν νὰ πάει περίπατο, κ' ἢ ρεμπούμπλικα φαινόταν ἀσυνήθιστη στὸ κεφάλι του.

Ὅταν ἔφτασε κάτω ἀπὸ τὸ μπαλκόνι, ἡ Ἀργυρῶ τὸν μάλωσε ποὺ ἄργησε κ' ἔπειτα τὸν κάλεσε νὰνέβει ἀπάνω. Ἐκεῖνος προχώρησε, ἔστριψε τὴ γωνία κι ἀκολούθησε τὸ πεζοδρόμιο τῆς πλευρᾶς τοῦ σπιτιοῦ ποὺ ἔβλεπε στὴν πλατεία. Κάτι εἶπε πίσω του ἡ Ἀργυρῶ, σὰν ὀδηγία, ἀλλὰ κείνος δὲν περίμενε νὰ τὰκούσει. Ἄνοιξε τὴν καγκελωτὴ πόρτα τῆς ὑπηρεσίας κι ἄρχισε ν' ἀνεβαίνει τὴ σιδερένια γυριστὴ σκάλα.

Ἡ Ἀργυρῶ τὸν περίμενε στὸ τέλος τῆς σκάλας μὲ μιὰν ἀπορία. Κι ὅταν ἀνέβηκε, τὸν ρώτησε πρὶν ἀκόμα μοῖν μέσα :

— Καὶ ποῦ ἤξερες πὼς ἔπρεπε νὰθῶεις ἀπὸ ἴδω ;

Ἐκεῖνος ἔγινε ἀπότομα σκυθρωπός. Τῆς ἀποκρίθηκε βραχνά :

— Τὸ περίμενα πὼς θὰ σάφινανε νὰ φυλάξεις τὸ σπίτι τους, ὅπως κ' ἐμένα, καὶ τοὺς παραφύλαξα ὅταν φύγανε ἀπὸ τὴν ἄλλη πόρτα καὶ τὴν κλείδωσαν.

Ἡ Ἀργυρῶ ψιθύρισε μὲ συγκίνηση :

— Τάσο...

Καὶ τοῦσφιξε τὸ χέρι δυνατά. Ἐπειτα ἔνοιωσε μιὰ τύψη καὶ κατέβασε τὰ μάτια. Θυμήθηκε πὼς δὲν τὸν σκέφτηκε ἀμέσως τὴ στιγμὴ ποὺ τὴν εἶχε κυριέψει ἡ ἀπόλυτη ἐκείνη ἔλλειψη στοργῆς κι ἀγάπης. Τὸν τραβῆξε μέσα κ' ἔκρυψε τὴ συγκίνηση τῶν ματιῶν της στὸ σκοτάδι τοῦ διαδρόμου.

Τὸ παράθυρο τῆς κάμαράς της ἦταν ἀνοιχτὸ ἀκόμα, ὅπως τῶχαν ἀφήσει οἱ ἀρραβωνιασμένοι. Τῶκλεισε κι ὁ Τάσος ἄναψ' ἓνα σπύρο, ποὺ τὸ πλησίασε σὲ μιὰ μικρὴ λάμπα τοῦ πετρελαίου. Ἐπειτα κάθησε σὲ μιὰ καρέκλα κοντὰ στὸ παράθυρο.

Ἡ Ἀργυρῶ ἀπόρησε μὲ τὴν ἀταραξία του. Ἡ ὥρα πέραγε, ἔξω ἡ νύχτα γινόταν πρὸ σκοτεινὴ. Ἀλλὰ σκέφτηκε πὼς θὰ τὴν εἶδε μὲ τὰ ροῦχα τοῦ σπιτιοῦ καὶ θὰ τὴν περίμενε νὰλλάξει. Καὶ τὸν ρώτησε ἂν ἤθελε καφέ, ὅσπου νὰ ντυθεῖ.

— Μὴ βιάζεσαι τόσο τῆς ἀποκρίθηκε.

Φαινόταν πὼς εἶχε νὰ πεῖ κι ἄλλα, ἀλλὰ σταμάτησε.

Ἡ Ἀργυρῶ ἀπόρησε πάλι. Κάτι ψιθύρισε καὶ βγήκε.

Ὁ Τάσος γύρισε καὶ κοίταξε ἔξω. Ἄναψ' ἓνα τσιγάρο καὶ ῥίχτηκε σὲ σκέψεις. Σκοτάδι παντοῦ. Μόνο τὰ παράθυρα γύρω-γύρω στὴν πλατεία ἦταν φωτισμένα. Προπάντων ψηλὰ στὸν οὐρανὸ τὸ σκοτάδι ἦταν περισσότερο. Καὶ τὰ μάτια του στάθηκαν στηλωμένα στὸ σκοτάδι τοῦ οὐανοῦ πολλὴν ὥρα — — —

Ἡ Ἀργυρῶ γύρισε σιωπηλὴ μ' ἓνα δισκάκι στὰ χέρια. Στὴν κουζίνα εἶχε σκεφτεῖ πολλά.. Ἄφησε τὸ δισκάκι στὸ τραπέζι καὶ περίμενε. Ὁ Τάσος ἐξακολουθοῦσε νὰ κοιτάζει τὸν οὐρανὸ — — —

Στάθηκε καὶ τὸν κοίταξε μ' ἐκπλήξη δοσμένον τόσο στὴν προσήλωσή του, ποὺ ἔμοιαζε μὲ ρεμβασμό. Ἀπόψε τῆς φαινόταν ἀλλοιώτικος. Κ' ἢ ἀνησυχία τῆς ὀλοένα μεγάνωνε. Ἐκανε θόρυβο, ἄλλαζε θέσεις στὶς καρέκλες χτυπώντας τὴ μιὰ στὴν ἄλλη. Ὁ Τάσος κοίταξε ἀκόμη ψηλά, στὸν οὐρανὸ — — —

Στὸ τέλος πλησίασε κοντὰ του, στὸ παράθυρο. Τότε μὲ μιὰν ἀπότομη κίνηση ἄπλωσε καὶ τῆς ἔπιασε τὸ χέρι. Γύρισε καὶ τὴν κοίταξε λίγες στιγμές, ἀλλὰ ἡ ἔνταση τῶν ματιῶν του τὴν ἔκανε νὰ νομίσει πὼς τὴν κοίταξε ὄρες. Ἐπειτα τῆς εἶπε μὲ φωνὴ ἀδύνατη, σὰ νὰ ἦταν κουρασμένη ἀπὸ κάποια βαθεῖαν ἀπογοήτευση :

— Θαρρῶ πὼς καλύτερα εἶναι νὰ μείνουμ' ἐδῶ...

Καὶ τὴν ἀνάγκασε νὰ καθήσει σὲ μιὰ καρέκλα κοντὰ στὸ παράθυρο, ἀντίκρου στὴ δικιά του. Ἀλλὰ κείνη σηκώθηκε ἀμέσως κ' ἔφερε τὸ δισκάκι μὲ τὸν καφέ καὶ τὰφησε στὸ ἐσωτερικὸ περβάζι τοῦ παραθύρου. Ἐπειτα κάθησε καὶ περίμενε μὲ κάποια ἀόριστη ἀνησυχία, ὅπως ὅταν εἶμαστε μόνοι μ' ἓναν ἄνθρωπο ποὺ μᾶς ἔχουν πεῖ πὼς παθαίνει ἄξαφνες νευρικές κρίσεις — — —

Ὁ Τάσος κατάλαβε καὶ πλησίασε περισσότερο κοντὰ της. Τῆς ἔπιασε καὶ τὰ δυὸ τὰ χέρια κ' ἔδωσε μιὰ παιδικὴ ἠρεμία στὰ μάτια του.

Τότε ἡ Ἀργυρῶ ἠσύχασε λίγο καὶ τὸν ρώτησε μὲ τὸν τόνο τῆς φωνῆς της παιχιδιάρικο καὶ μαζὶ ἐπιπληχτικό :

— Δὲν πιστεύω νὰ τῶπες αὐτὸ στάλθηθαι ;

Ὁ Τάσος τὴν κοίταξε ἐπίμονα καὶ τὰ μάτια του πῆραν πάλι τὴν ἔνταση ἐκείνη ποὺ τῆς γεννοῦσε τὴν ἀόριστη ἀνησυχία. Ἀλλὰ ἡ Ἀργυρῶ μπόρεσε νὰ προχωρήσει :

— Δὲ βλέπεις ; συμπλήρωσε κ' ἔδειξε ἔξω ἀπὸ τὰ τζάμια τὸ σκοτεινὸ οὐρανὸ.

Ὁ Τάσος τότε πετάχτηκε ἀπὸ τὴ θέση του καὶ τὴν τραβῆξε ὡς τὰ τζάμια τοῦ παραθύρου. Ἐτρεψε τὸ χέρι του πάνω ἀπὸ τὸ δικό της, σὰ νὰ τὸν εἶχε πιάσει κάποια κρίση. Ἡ κλίση τοῦ κορμιοῦ του, τὸ δάχτυλό του ποὺ ἦταν τεντωμένο ψηλὰ στὸν οὐρανὸ, ἔδειχναν πὼς θὰ ἀκολουθοῦσε ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ ἓνα ξέσπασμα. Ἀλλὰ κρατήθηκε στὴ στάση αὐτὴ ἀρκετὴ ὥρα, ὅπως ἡ μπόρα ποὺ ἀργεῖ νὰ ξεσπάσει.

— Γι' αὐτὸ ἴσα-ἴσα ! φώναξε σὲ λίγο δείχνοντας ἐπίμονα τὸν οὐρανὸ.

Ἐπειτα ἄφησε τὸ χέρι τῆς Ἀργυρῶς, σὰ νὰ ξεθύμανε ἡ παραφορὰ του. Ὑστερ' ἀπὸ λίγο προχώρησε πάλι πρὸς αὐτὴν μὲ τὴν ὑποταγὴ ἐκείνη, ποὺ πάντα ἔπαιρνε τὸ ἐρωτικὸ του πάθος πρὶν ξεσπάσει.

— Τὸ ξέρεις πὸς δὲ θὰ ξημερώσει πιά; τὴ ρώτησε μὲ τρυφερότητα.

— Ὅπου ὄλοι κ' ἐμεις ἀποκρίθηκ' ἐκείνη σιγά.

Τὴν πλησίασε περισσότερο κι ἄρχισε νὰ τῆς μιλάει χαμηλόφωνα καὶ τρυφερά, ὅπως στίς πρῶτες ἐρωτικὲς συναντήσεις τους. Κι ὄλο τῆς ἔλεγε; τῆς ἔλεγε, τῆς ἔλεγε — — —

Ἡ ὥρα πέραγε, ἀλλὰ ἡ Ἄργυρὸ προσηλωμένη ἄκουγε, ἄκουγε..... Ὅταν κάπου - κάπου κοίταζε γύρω, μισόκλεινε τὰ μάτια σὰ νὰ προσπαθοῦσε νὰ δεῖ κάτι ἄλλο ἀπὸ κείνο πὸν εἶχε δεῖ προτιήτερα. Ζοῦσε σ' ἕναν ἄλλο κόσμο. Κ' ἐκεῖνος ὄλο τῆς ἔλεγε, τῆς ἔλεγε.... Ὅσοι ἀπὸ πολλὴν ὥρα φάνηκε πὸς δὲν τῆς ἔμενε πιά καμιὰ ἀμφιβολία καὶ φώναζε :

— Ἔλα !...

Κ' ἔπεσε στὴν ἀγκαλιά του.

Ἐκεῖνος ἀφοῦ τῆς εἶπε κι ἄλλα μέσ' στὸ ἐρωτικὸ ψιθύρισμα, τὴν τραβήξε πρὸς τὸ κρεβάτι. Ἡ Ἄργυρὸ δὲν ἀντιστάθηκε καθόλου, σὰ νὰ ἦταν νὰ κάνει κάτι χωρὶς συνέπειες. Ἐσβυσαν τὴ λάμπα καὶ τὸ σκοτάδι τῆς πλατείας μπήκε ἀμέσως ἀφθονὸ στὴ μικρὴ κάμαρα. Τότε διαλύθηκε κ' ἡ τελευταία σκέψη δισταγμοῦ. Τὸ σκοτάδι αὐτὸ θὰ ἐξακολουθοῦσε ὡς τὴν ὥρα πὸν θὰ πέραγε ὁ κομήτης. Τότε θάναβε στὴ γῆ μιὰ μεγάλη φωτιά κ' ἔπειτα θάκοιλουθε σκοτάδι, σκοτάδι ἀτέλειωτο, πὸν θάναδινόταν σὸν ἀνάσα ἀπὸ τοὺς ἀπέραντους ὄγκους τῆς τέφρας — — —

Καὶ δόθηκαν ὁ ἕνας στὸν ἄλλο γρήγορα, σὰ νὰ φοβόνταν μὴ δὲν προφτάσουν. Τότε θυμήθηκε ἡ Ἄργυρὸ τὸ ψηλὸ κορίτσι καὶ τὸν ἀρραβωνιαστικὸ μὲ τὰ μαῦρα ροῦχα, πὸν ἔχαναν τὶς τελευταῖες ὥρες τῆς ζωῆς τους πλάι στοὺς γέροντες. Κ' ἔνοιωσε τὸν ἑαυτὸ τῆς πολὺ εὐτυχημένῃ — — —

Ὅσοι ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα σηκώθηκε πάλι ἀέρας καὶ καθάρισε τὸν οὐρανὸ. Στὴν ἄκρη τοῦ ὀρίζοντα, πρὸς τὸ νότο, ἔφευγαν τὰ τελευταῖα σύννεφα. Τὸ φεγγάρι, πὸν βγήκε κείνη τὴ βραδιά ἀπὸ πολὺ νωρίς, εἶχε βασιλέψει καὶ τᾶστρο κατέβηκαν σιγά-σιγά στίς ταχτικὲς θέσεις τους. Τὰ παράθυρα γύρω-γύρω στὴν πλατεία καὶ στίς δυὸ σειρὲς τοῦ δρόμου φώτιζαν ἀκόμα ζωηρὰ σὰ νὰ ἦταν προετοιμασμένα νὰ ξενυχτίσουν. Καὶ μὲ τὸν ἀέρα σκορπίστηκε πάλι στὴν πλατεία ἡ μυρωδιά τοῦ πεύκου.

Ὅταν ὁ Τάσος κ' ἡ Ἄργυρὸ εἶδαν ἔξω ἀπὸ τὰ τζάμια τὴ νύχτα καθαρότερη, ἀνησύχησαν. Σηκώθηκαν ἀπὸ τὸ κρεβάτι κ' ἔτρεξαν μαζὶ στὸ παράθυρο. Κοίταξαν τὸν καθαρὸ οὐρανὸ κ' ἔπειτα ἀλληλοκοιτάχθηκαν μ' ἐρωτηματικὸ τρόμο. Κ' ἔμειναν στὴ θέση αὐτὴ ὥρες ἀμίλητοι, σὰν τὸν καρβοκὸρη πὸν παρακολουθεῖ μὲ ἀγωνία τὴν ἀλλαγὴ τοῦ καιροῦ — — —

Ἡ ἀνοιξιὰτικὴ νύχτα τελείωσε γρήγορα, γιατί ἡ μέρα πὸν θ' ἄρχιζε ἦταν

ἀπὸ τὶς μεγάλες μέρες τοῦ χρόνου. Ἡ κάμαρα τῆς Ἄργυρὸς ἔβλεπε στὴν ἀνατολὴ καὶ τὸ πρῶτο ρόδισμα τοῦ ὀρίζοντα ἔπεσε ἀμέσως στὰ μάτια τῶν ἐρωτευμένων. Τότε ἡ Ἄργυρὸ ξέσπασε σὲ θρήνο ἀπαρηγόρητο κι ὁ Τάσος δὲν πίστευε στὰ μάτια του, δὲν πίστευε. Κ' ἄνοιξε τὰ τζάμια νὰ δεῖ καλύτερα.

Οἱ ἄνθρωποι ἄρχισαν νὰ γυρίζουν στὰ σπῖτια τους. Ἐνας ἀπὸ μιὰ παρέα, πὸν πέραγε κάτω ἀπὸ τὸ παράθυρο, ἔλεγε πὸς δὲν κατάφερε νὰ δεῖ τίποτα. Ὅλ' οἱ ἄλλοι τὸν βεβαίωναν πὸς εἶχαν δεῖ τὸν κομήτη.

— Ἡ οὐρὰ του φάνηκε στίς τρεῖς παρὰ δέκα ἀκριβῶς; ὄρισε κάποιος.

Τὰ φῶτα στὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν τῆς πλατείας καὶ τοῦ δρόμου ἄρχισαν νάτονουν. Τὸ μικρὸ δάσος πῆρε ἕνα βαθὺ πράσινο χρώμα. Ὁ ὀρίζοντας ρόδιζε στὸ μέρος τῆς ἀνατολῆς ὀλοένα περισσότερο. Καὶ τὸ ἀντιφάγισμά του ἔβαφε ρόδινοὺς τοὺς ἄσπρους τοίχους τῆς κάμαρας, σὰ νὰ ἦταν ντυμένοι μὲ λεπτὸ ροζ χαρτί.

Ἡ Ἄργυρὸ ἐξακολουθοῦσε τὸ θρήνο της κι ὁ Τάσος δὲν πίστευε στὰ μάτια του, δὲν πίστευε, σὰ νὰ βλεπε τὸν ἥλιο νὰ βγαίνει ἀπὸ τὴ δύση — — —

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ ΕΙΔΥΛΛΙΑ XXI

ΑΛΙΕΙΣ

- Ἀνάγκη λένε, σύντροφε, τῆς τέχνης τὴ μητέρα,
 διδάχνει ἐκείνη τὴ δουλειά, τ' ἀκοῦς, κι οὐδὲ τὸν ὕπνο
 στέργουν ν' ἀφήσουν στοὺς φτωχοὺς οἱ ἀφωρισμένες οἱ ἔγνοιες·
 5 κ' ἂν λίγο κλέψη ἀπ' τὴ νυχτιά κανεῖς, πάνω ἀπ' τὸν ὕπνο
 οἱ ἔγνοιες προφταίνουν, ἄξαφνα, τρεχάτες, καὶ γαυγίζουν.
 Δυὸ γέροι φαροκνηγοὶ κατάχαμα εἶχαν πέσει
 στὰ βουρλα ἀπάνω τὰ ξερά, κάτω ἀπ' τὴν καλαμῆνια
 τὴ στέγη, καὶ στὸν φύλλινο τὸν τοῖχο ἀκκουμισμένοι.
 10 Χειροτεχνήματα σιμὰ ἐκοιτόνταν, τὰ πανέρια,
 οἱ πετονιές, τ' ἀγχίστρια τους, τὰ φυκιωμένα δίχτυα,
 τ' ἀρμίδια, τὰ κοφίνια, τὰ σχοινόπλεχτα κανίσκια,
 προβειά, σχοινιά, κι ὁ γέροντας στὰ δυὸ καρούλια, — ἡ βάρκα,
 γιὰ προσκεφάλι λιγοστὸ σακκί, χιτώνια, σκούφιες.
 Ἴδου τὴ ἀκέρια τοῦ ψαρῶ ἡ ἀρματωσιά κι ὁ πλοῦτος.
 15 Μηδὲ κλειδί εἶχε ἡ θύρα τους, μηδὲ σκυλί ἄς τοὺς λείπη
 στὴ φαρική τους; ἔμπιστη τοὺς σύντροφεῖε ἡ φτώχεια.
 Ἀνάμεσὸ τους γείτονας κανεῖς μόν' κολυμποῦσε
 τρυφερὰ δλοῦθε ἢ θάλασσα πρὸς τὴ στενὴ καλύβα.
 20 Δὲν ἦταν οὐδὲ στὰ μισὰ τοῦ δρόμου, τῆς Σελήνης
 τὸ ἄσμα, κι' ἐξύπνησε ἡ δουλειὰ τοὺς γέροντες, κι' ἀπ' τὰ μάτια
 τὸν ὕπνο ἀπόδιωξαν καὶ τοῦ καλοῦ καιροῦ τὰ λέγαν.

ΑΣΦΑΛΙΩΝ

Ψέμματα λένε, ἀκοῦς, νὰ ποῦν τὸ θέρος γιὰ τὶς νύχτες
πὼς λιγοστεύουν, πού ὁ Θεὸς μακραίνει τὴν ἡμέρα.
Χιλιάδες εἶδα ὄνειρατα καὶ πού νὰ φέξῃ ἀκόμα!

25 Τὶ τρέχει; Τί; μὴ γελάστηκα; γιὰ ἐχρόνισεν ἡ νύχτα;

ΕΤΑΙΡΟΣ

Ἄστοχαστα μὲ τ' ἄγολο τὸ καλοκαίρι τάχεις;
δὲν παραστράτησε ὁ καιρὸς, καλέ μου, ἀλλὰ τὸν ὕπνο
ἢ ἔγνοια ταράζει καί, πού λές, τὴ νύχτα μεγαλώνει.

ΑΣΦΑΛΙΩΝ

Ἄνοιρα ξέρεις νὰ ξηγῶς; νάξερές τι εἶδα ἀπόψε!

30 Νὰ σοῦ στερήσω δὲ βολεὶ μὴδὲ τὰ ὄραματά μου;
ἄ; μοιραστοῦμε τὰ ὄνειρα στὴ μέση, ὅπως τὰ ψάρια.
Στὸ νόημα, δὲ θὰ λαθευτῆς; ὁ ἄξιος ὄνειροκορῆς
ἐκεῖνος εἶναι ὁ δάσκαλος μονάχα, πού ἔχει γνώση.
Κιόλας, καθώμαστε ἄνεργοι; τί ἄλλο κανεῖς νὰ κάμῃ,
35 κοιτάμενος στὸ κῦμα πλάι πού σπᾶ, σὰν δὲν κοιμάται
μὲ τὰ σωστά του δῶ; ἀγρυπνεῖ στὸ Κάστρο ὁ λυχνοστάτης;
αὐτοῦ, δὲν ἀπολείπει, ἀκοῦς, τὸ ψάρι!

ΕΤΑΙΡΟΣ

Ἄς εἶναι, λέγε
τ' εἶδες τὴ νύχτα, παστρικά πὲς τα στὸν σύντεχνό σου.

ΑΣΦΑΛΙΩΝ

Πλάγιασα ἀπ' τὸν θαλασινὸ τὸν κάματο, τὸ δεῖλι
40 (λίγο εἶχα φάει, γιὰ τὴν ὄρεξιν, κ' ἂν μείνῃ ὄρα,
ἀλαφρὸν τὸ στομάχι μας κρατοῦμε) καὶ σὲ βράχο
βλέπω πὼς παραφύλαγα, σημάδευα τὰ ψάρια,
κ' ἀπ' τὸ καλάμι ἐσάλευα τὸ πλανερὸ προσφάγι.
Κ' ἕνα παχὺ τ' ὠρέχτηκε (παρόμοια, σὰν κοιμάται,
45 φέτες δὲν βλέπει τὸ σκυλί; κ' ἐγὼ τὰ ψάρια πάλι).
Σφιχτὰ ἀπ' τ' ἀγκίστρι ἐπιάστηκε κ' ἔτρωγε κῦμα τὸ αἶμα
καὶ τὸ καλάμι ἐλύγισεν ἀπὸ τὸ σκίσημά του
μὲ ἀγῶνα τὸ ζωντόβολο, πού σπάρραζε, τραβοῦσα;
καὶ πὼς μὲ ἀνάξια σύνεργα νὰ πιάσω τέτοιο ψάρι;
50 Δοκίμασα καὶ τὸ τρυπῶ, μὲ γνώση, μὴ δαγκάση,
καί, μιὰ—ἀπολάω, καὶ μιὰ—(νὰ ἰδῆς, δὲν ἔφενυγε!) τεντώνω...
Ἄπομεινα, ἅμα πέτυχα: κ' εἶχα ἀνασύρει ψάρι,
χρυσό, ζωσμένο μάλαμμα! μὰ μ' ἔτρωε καρδιοχτύπι
μὴν ἦταν πολυφίλητο τοῦ Ποσειδῶνα ψάρι
55 ἢ, κάλλι, τῆς λευκόσαρκης προικιὸ τῆς Ἀμφιτρίτης.
Προσεχτικὰ τ' ἀπόλυσα ἀπ' τ' ἀγκίστρι, μὴ ἀπομείνῃ
χρυσὸ σημάδι, ἀπ' τοῦ ψαριοῦ, στὰ ἀγκίστριά μου, τὸ στόμα.
Τὸ σέρνω κατὰ τὴ στεριά, πού λές, μὲ παλαμάρια,
κ' ἄμωσα νὰ μὴ βρέξω πιά στὴ θάλασσα τὴ φτέρνα,
παρὰ στὴ γῆς νὰ κατοικῶ, νὰ ὀρίζω μὲ τὸ βίός μου.

Πάνω στὸν ὄρκο, ἐξῆπνησα καὶ σύ, σὲ τοῦτο ἀπάνω,
πὲς τὴν ἰδέα σου, κ' ἄμωσα τὸν ὄρκο καὶ φοβοῦμαι!

ΕΤΑΙΡΟΣ

Κ' ἐγὼ σοῦ λέω μὴ σκιάζεσαι, κ' οὐδὲ ἄμωσες, οὐδὲ ἠῦρες
ψάρι χρυσό; τὸ πίστεψες, κ' εἰν' ἄλλο ἢ μιὰν ἀπάτη;
65 . . . Μὰ εἴτε κοιμάσαι, εἴτε ξυπνῶς, τὸ νόημα δὲν ἀλλάζει:
σάρκινο ψάρι τοῦ ὕπνου σου λαχτάρησεν ἡ ἐλπίδα,
μὴν πᾶς τῆς πείνας, —καὶ νὰ ἰδῆς τὰ χρυσονεῖρατά σου!

(Μετάφραση)

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΣΗΜ. Στους Ἄλιεις. Γιὰ πρωτότυπο, δὲν ἀκολούθησα ἕνα· ἀλλὰ, μιὰ καὶ μοῦ
παρασιάσθησαν τόσες παραλλαγές στὶς διάφορες ἐκδόσεις, καὶ συχνὰ οὐσιωδῶς δια-
φορετικῆς, διάλεξα ἀπ' ὅλες ὅσες εὑρίκα κατὰ τὴ γνώμη μου καλύτερες.—Αὐτὰ ὅσο
γιὰ τὸ κριτικὸ μέρος τοῦ ζητήματος. Ἄλλὰ γιὰ τὰ σχόλια: Πού ἐδῶ τέτοιος πλούτος!
Τρομερὴ φτώχεια σχολίων, ἀκόμα καὶ σ' αὐτὴ τὴ δυσβάσταχτη σοφία τοῦ κ. Βερναρ-
δάκη, πού ἐξηγεῖ τὰ ἀπλοῦστατα κ' ἐπὶ παραέρχεται «ἐν ἱερῇ σιγῇ» ἐκεῖνα πού πράγ-
ματι χρειάζονται ἐξήγηση (στ. 12, 27, 36, 87, 50—52). Ἡ ἔλλειψη βέβαια τῆς γνώ-
σεως ἀφήνει τόπο στὴ φαντασία...

Στ 9. Χειροτεχνήματα. «Τοῖν χειροῖν ἀθλήματα». «Τὰ ὅπλα τῶν χειρῶν, μὲ τὰ
ὅποια ἐργάζεται ὁ ἄλιεύς»—ἔτσι ὁ Βερναρδάκης. Ἡ ἐξήγηση ἦρθε κατόπιν ἐορτῆς
ἀφοῦ ἐγὼ εἶχα βρεῖ τὴν ὄραία λέξη: Λυποῦμαι νὰ τὴν χαλάσω, ἔστω καὶ ἂν μὲνῃ μ'
ἐλαφρὴ θυοῖα τοῦ νοήματος. Ἄλλως τε οἱ «καλαθίσκοι», οἱ «ἐκ σχολίων λαβύρινθοι»
κλπ. δὲν εἶναι μᾶλλον χειροτεχνήματα, παρὰ ὀπλισμὸς τῶν χειρῶν;

Στ. 32. «Οὐ γὰρ νικαξὴ κατὰ τὸν νόον· οὗτος ἄριστος ἔστιν ὄνειροκορῆς,
οὗτος ὁ διδάσκαλός ἐστι, παρ' ὧ νοῦς».

Νομίζω πὼς πρόκειται περὶ χαριτωμένου λογοπαιγνίου: ἡ λ. νόον τοῦ στ. 32
σημαίνει νόημα (τοῦ ὄνειρου): ἡ λ. νοῦς, ἡ ἴδια, τοῦ στ. 33, σημαίνει κρίση, λογική.
Μ' αὐτὴ τὴν ἀντίληψη μετάφρασα τοὺς στίχους.

Σειχ. 36—37. « . . . τὸ δὲ λύχνιον ἐν Πρωτανείῳ.

Φαντὶ γὰρ αἰὲν ἄγραν τὸδ' ἔχειν . . . »

Πρῶτα—πρῶτα, παρατηρεῖ κανεὶς πόσο εἶναι ψυχολογημένη αὐτὴ ἡ παρέκβασις·
μπροστὰ στὴν ἔγνοια τῆς δουλειᾶς του, ὁ ψαρῶς εἰν' ἔτοιμος ν' ἀρχίσῃ ξανά νὰ μιλή-
γῃ αὐτὴν, αὐτόματα ξεχνώντας καὶ τ' ὄνειρο καὶ τὸ νόημά του καὶ θὰ τόκανε, ἂν δὲν
τὸν σταματοῦσε ὁ σύντροφός του: «λέγε μοὶ ποτε νικτὸς ὄμν.»

Πρωτανεῖον ἦταν κάτι ἀνάλογο μὲ τ' ὄνειρο τῶν ἡμερῶν μας, τῆ . . . σύγχρονη
φιλολογικὴ Ἀκαδημία. Οἱ σοφοί, καὶ ὅλοι πού ἀξίζαν τὴν εὐγνωμοσύνη τῆς πολι-
τείας, «ἐσιτίζοντο» (παρακαλῶ!) κ' ἐζοῦσαν ἐκεῖ μέσα. Τῆ νύχτα λοιπόν, ὁ γέρος
βλέπει νὰ καίῃ ἀγρυπνο τὸ λυχνάρι του· κ' ἄμέσως ὁ νοῦς του συγκρίνει τὴ δική
του τύχη, μὲ τὴν τύχη ἐκείνων πού ἔχουν ἐξασφαλισμένο τὸ ψωμί καὶ τὸν ὕπνο τους·
ἐκεῖ βέβαια «δὲν ἀπολείπει τὸ ψάρι» δηλαδὴ τὸ τραπέζι, ἡ ἄνεση, ἡ ἀσφάλεια.
Αὐτὴ εἶναι ἡ ἰδέα μου.

Στ. 42. «Τῆς γαστρὸς ἐφειδόμεσθα». Φανερὴ εἶν' ἐδῶ ἡ πιικρὴ εἰρωνεία τοῦ
ψαρῶ, ὁ ὁποῖος, «τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν ποιούμενος», προσποιεῖται ὅτι τάχα δὲν
τρῶει πολὺ τὸ βράδυ, γιὰ νὰ κἀνῃ ὑγιεινὴ διαίτα...

T. A.

Η ΨΥΧΑΡΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΜΕΤΑΨΥΧΑΡΙΚΕΣ ΓΕΝΕΕΣ

Ἐάν ἐπεχειροῦσε κανεὶς νὰ συγκρίνει *προχείρως* τὴν δημιουργικότητα (δὲν λέγω παραγωγικότητα μόνον) τῶν τεσσάρων ἢ πέντε τελευταίων λογοτεχνικῶν γενεῶν, τῆς γενεᾶς τοῦ Ψυχάρη, τοῦ Πορφύρα, τοῦ Σικελιανοῦ, τοῦ Βάρναλη καὶ τῆς ἰδικῆς μας, θὰ ἔφθανε στὸ συμπέρασμα ὅτι grosso modo ἡ δημιουργικότης τῶν Νεοελλήνων λογοτεχνῶν, ἡ δημιουργικὴ τῶν ὀρμὴ ἀκολουθεῖ ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ ὅσο ἐρχόμεθα στοὺς νεωτέρους μᾶλλον κατιοῦσαν παρά ἀνιοῦσαν, ὅπως θὰ ἔπρεπε ἴσως, δημιουργικὴν φοράν. Εἶναι ἀναφρασίβητο ὅτι ὡς σήμερα τοῦλάχιστο, δὲν παρουσιάσθησαν νέοι τῆς προσωπικότητος ἐνὸς Βιζυηνοῦ, ἐνὸς Καβάφη, ἐνὸς Μητσάκη, ἐνὸς Μελά, ἐνὸς Δραγοῦμη, ἐνὸς Σικελιανοῦ, ἐνὸς Βάρναλη. Τριαντάρηδες καὶ παραπάνω εἴμεθα ὅλοι σχεδὸν τῆς γενεᾶς μας καὶ ὅμως κανεὶς δὲν ἐδημοσίευσε ὡς τώρα ἔργο δυνατὸ, πρωτότυπο πὸν νὰ δείχνει ὅτι πηγάζει ἀπὸ συγκροτημένη ὀπωσδήποτε προσωπικότητα, ὡσὰν τὰ ἔργα πὸν παρουσίασαν στὴν ἴδια ἡλικία ἢ καὶ πολὺ νεώτεροι, ὁ Κρουστάλλης, ὁ Καμπύσης, ὁ Μελάς, ὁ Σικελιανός, ὁ Δραγοῦμης, ὁ Βιζυητός. Ὑπενθυμίζω γιατί πολὺ πιθανὸν νὰ μὴν τὸ ἔχουν ὅλοι ὑπ' ὄψιν τῶν, ὅτι ὁ Βιζυητός 26 ἐτῶν (1) ἐδημοσίευσε τὸ «Ἀμάρτημα τῆς Μητρὸς μου» πρότυπον ψυχολογικοῦ ὄχι μόνον γιὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀλλὰ γιὰ κάθε φιλολογία, διηγήματος, καὶ ἕξι χρόνια ἀργότερα, τὸ 1884, τὴν «φιλοσοφία τοῦ Καλοῦ παρὰ Πλωτίνου», ὅτι ὁ Κρουστάλλης ἀπέθανε 24 ἐτῶν καὶ ἀφῆκε βιαστικά καὶ ὑπὸ τὰς χειρότερας συνθήκας γραμμένο τὸ τρίτομο ἔργο, πεζὸ καὶ ποιητικὸ πὸν ξέρομε, ὅτι ὁ Καμπύσης ἀποθαμμένος λίγο μεγαλύτερος (29 ἐτῶν) κατώρθωσε ὡστόσο νὰ γράψῃ περὶ τὰ δέκα θεατρικὰ ἔργα, πλήθος μελέτες καὶ ἄρθρα, καὶ ἀρκετὰ ποιήματα, ὅτι ὁ Σικελιανός εικοσιπέντε ἐτῶν δημοσίευσε τὸν «Ἀλαφροῖσιζωτο», ἔργο, παρὰ τὰ ἐλαττώματά του, πρωτότυπο, ἰσχυρὸ, προσωπικὸ, ὁμοιογενές, πηγαῖο, γνησίως ἑλληνικὸ, ὅτι τέλος ὁ Μελάς ἀπὸ εικοσιενὸς μέχρι εικοσιπέντε ἐτῶν, παρουσίασε τρία μυθιστορήματα καὶ δύο ἀξιολογώτατα, τὰ καλλίτερα ἴσως νεοελληνικά, θεατρικὰ ἔργα, τὸν «Γιὸ τοῦ Ἰσκιου» καὶ τὸ «Κόκκινο πουκίμισο». Καὶ ἂς μὴ μοῦ παρατηρήσουν οἱ λογοτέχναι τῆς γενεᾶς μας, ὅλοι ἐκεῖνοι πὸν μαζί τῶν ξεκίνησα μιὰ μέρα τόσο χαρούμενος στὸ δυσκολώτερο δρόμο πὸν ἔδω κάτω μπορεῖ νὰ διαλέξει κανένας, γιατί ὁποῖος τὸν περνᾷ κάθε στιγμή δοκιμάζει ὄλων τῶν εἰδῶν τὶς πίκριες καὶ τὶς ἀπογοητεύσεις, ἂς μὴ μοῦ παρατηρήσουν ὅτι οἱ λογοτέχναι τῶν περασμένων γενεῶν ἦσαν μόνον λογοτέχναι ἐνῶ μερικοὶ ἀπὸ μᾶς στὴν σφαῖρα τῆς σκέψεως τοῦλάχιστον ἂν ὄχι καὶ τῆς δράσεως ἀπλώσαμε πολὺ παραπάνω τὴν ἀκτίνα τῆς ἐνεργείας μας, ὅτι πολὺ διάφορες εἶναι σήμερα οἱ συνθήκες τῆς ζωῆς, κυριολεκτικῶς τραγικές, ἐνῶ ἄλλοτε (πρὸ δέκα ἀκόμη χρόνων) ἦσαν σχεδὸν εἰδυλλιακές, ὅτι ριζικὰ ἄλλαξε ὁ ρυθμὸς τοῦ κόσμου, ἔγινε δηλαδὴ πυρετωδέστατος ἀπὸ ἀργότατος, μακάρια ὁκνὸς πὸν ἦταν, ὅτι τέλος ὠρισμένα τῆς τελευταίας δεκαετίας μεγάλα διεθνή καὶ ἔθνικα γεγονότα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴν ἐαδρῶσουν βαδύτατα στὴ διαμόρφωση τῆς νοοτροπίας καὶ τῆς

1) Τὸ 1878. Γεννήθηκε τὸ 1852.

ψυχοσυνθέσεώς μας, νὰ μὴν τὶς κάνουν τέτοιες πὸν εἶναι. Δὲν θέλω νὰ μοῦ γίνεται ἡ παρατήρησις αὐτή, διότι πρῶτος ἐγὼ τὴν κάμνω καὶ βλέπω ὅτι, καὶ εὐρύτατον ὀρίζοντα σκέψεως καὶ δράσεως εἶχαν ἄνθρωποι σὰν τὸν Δραγοῦμη, τὸν Γιαννόπουλο, τὸν Μελά, τὸν Χρηστομᾶνο, τὸν Χατζόπουλο καὶ ὅτι πολὺ καταθλιπτικότερες παρ' ὅτι ἐστάθησαν καὶ εἶναι γιὰ τοὺς περισσοτέρους ἀπὸ μᾶς, ἦσαν οἱ συνθήκες τῆς ζωῆς, πνευματικῆς καὶ ὕλικῆς ὑπὸ τὶς ὁποῖες ἔζησαν καὶ ἐργάστηκαν ὁ Κρουστάλλης, ὁ Καμπύσης, ὁ Μελάς, ὁ Σπήλιος Πασαγιάννης καὶ πλήθος ἄλλοι μακρότερα σὲ μᾶς ἢ κοντύτερα ἀπ' αὐτοὺς. Ἀλλ' ὁ ρυθμὸς τοῦ κόσμου ἀσφαλῶς ἄλλαξε, ἀσφαλῶς ἐμεῖς ἐξήσαμε (ἢ ἐξήσαμε ἄλλοιῶς πὸν εἶναι τὸ ἴδιο) γεγονότα πὸν ἐκεῖνοι δὲν ἔζησαν καὶ τέλος πρᾶγμα πὸν πέρα ὡς πέρα μᾶς δικαιολογεῖ καὶ μᾶς ἐξηγεῖ (ἐξηγεῖ δηλαδὴ τὴν φαινομενικὴν ἐλάττωσι τῆς δημιουργικότητός μας) εἴμαστε ἐμεῖς πὸν λεπταίσθητοι καὶ κριτικώτεροι ἀπ' τοὺς λογοτέχναις τῶν προηγουμένων νεοελληνικῶν λογοτεχνικῶν γενεῶν.

* *

Ἄς ἐπιχειρήσουμε ἐν πρώτοις νὰ ἰδοῦμε ἂν πρᾶγματι οἱ νεώτερες γενεές ἢ δικὴ μας καὶ ἢ ἀμέσως κατόπιν εἶναι *πρᾶγματι οὐσιαστικά, κατὰ βάθος*, ὀλιγότερο δημιουργικῆς ἀπὸ τὶς προηγουμένες. Γιὰ νὰ τὸ ἰδοῦμε θὰ κάνουμε μιὰ σύγκρισιν κατ' εἶδη καὶ ποσοτικὴν (τόσοι θεατρικοὶ συγγραφεῖς στὴ γενεὰ τοῦ Παλαμά ἢ τοῦ Μελά, τόσοι στὴ δική μας), καὶ μιάν, ἐφ' ὅσον γίνεται, ποιοτικὴν, πὸν καὶ μόνη ἔχει σημασία (αισθητικὴ βέβαια, καὶ ὄχι γραμματολογικὴ).

Σύγκρισιν κατ' εἶδη μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων λογοτεχνικῶν γενεῶν, ἐγὼ τοῦλάχιστον, δὲν μπορῶ νὰ φαντασθῶ, δὲν μπορῶ δηλαδὴ νὰ παραδεχθῶ ὅτι μιὰ γενεὰ εἶναι κατώτερη ἀπὸ μιάν ἄλλη, ἐπειδὴ, ἀπλῶς καὶ μόνον αὐτοὶ πὸν τὴν ἐκπροσωποῦν ἐπιδίδονται περισσότερο ἀπ' τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ἄλλης στὴν κριτικὴ παρὰ στὸ διήγημα ἢ στὸ ποίημα. Ἐντούτοις ἡ σύγκρισιν αὐτὴ γίνεται συνήθως καὶ τελευταίως ἔγινε καὶ ἐδῶ εἰς βάρος τῆς γενεᾶς μας. Μᾶς κατηγορήσαν ὅτι ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς παλαιότερους παράγομε ἐλάχιστα μυθιστορήματα καὶ θεατρικὰ ἔργα, καὶ παρὰ πολλὴν ἀντιθέτως κριτικὴ (κακὴν δέ), πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει, ἴσως οἱ κατηγοροὶ μας, ὅτι ἔχομε μειωμένη δημιουργικότητα. Καὶ πρῶτα πρῶτα δὲν εἶναι ἀλήθεια, ὅτι οἱ νέοι δὲν καλλιεργοῦν ὅσο καὶ οἱ παλαιότεροι τὸ θέατρο καὶ τὸ μυθιστόρημα.

Ἡ γενεὰ τοῦ Ψυχάρη δὲν ἔβγαλε κανέναν δραματικὸν συγγραφέα (τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Παλαμάς καὶ ὁ Ἑφταλιώτης ἔγραψαν ἀπὸ ἕνα θεατρικὸν ἔργο, δὲν σημαίνει, βέβαια, ὅτι εἶναι καὶ θεατρικοὶ συγγραφεῖς). Ἀπὸ τὴν κατόπιν γενεὰ βγήκαν ἀρκετοὶ : Ὁ Μελάς, ὁ Χόρν, ὁ Ποριώτης, ὁ Καμπύσης, ὁ Ξενοπούλος, ὁ Νισβάνας, ὁ Ταγκόπουλος, ὁ Χρηστομᾶνος, καὶ μερικοὶ ἄλλοι πὸν κανένας τοὺς ὅμως, ἐκτὸς τοῦ κ. Χόρν, δὲν ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς στὸ θέατρο.

Τέλος ἀπὸ τὴν γενεὰ τοῦ Βάρναλη, ὁ Αὐγέρης καὶ ὁ Καζαντζάκης, ὁ Κουλουμβάτος καὶ ὁ Πλάτων Ροδοκανάκης παρουσίασαν ἔργα θεατρικά. Καὶ οἱ δικές μας γενεές : Λοιπὸν ἀπὸ τοὺς νέους θεατρικὰ ἔργα ἔγραψαν καὶ γράφουν οἱ ἕξι : Γιοφύλλης, Χατζηπέτρος, Λασκαρίδης, Κοσκούλας, Χρηστοῖδης, Ι. Παναγιωτόπουλος, Βελμύρας, Γερογιάννης, Ἡλιάδης, Μπόγρης,

Μπουφίδης, Δράκος, Πέτρος Χάρης, Ίωαννόπουλος, Μπαστουνόπουλος, Ἄλκης Θρυῖλος, Φωτάκης, Μιχαλόπουλος, Οἰκονομίδης, Βέλμος, Νικολαΐδης. Οἱ δύο δηλαδή τελευταῖες λογοτεχνικὲς γενεὲς παρουσίασαν περισσοτέρους θεατρικούς συγγραφεῖς παρ' ὅ,τι ὅλες μαζί οἱ προηγούμενες.

Ἄς δοῦμε τώρα τί γίνεται στὸ μυθιστόρημα (δὲν λέγω διήγημα). Μετριοῦνται στὰ δάχτυλα οἱ μυθιστοριογράφοι μας. Ἀπ' τὴν γενεὰ τοῦ Ψυχάρη μυθιστορήματα ἔγραψαν: ὁ Παπαδιαμάντης (εἶναι τάχα μυθιστόρημα ἢ Φόνισσα, καὶ ἀνήκουν στὴν λογοτεχνία τὰ πρῶτα ἐπιφυλλιδιογραφικὰ του ἄπεραντολογήματα ;), ὁ Καρκαβίτσας, ὁ Ξενοπούλος, ὁ Χατζόπουλος, ὁ Χρηστομάνος, ἴσως καὶ δυὸ-τρεῖς ἀκόμα πού τοὺς ξεχνῶ αὐτὴ τὴ στιγμή. Ἀπὸ τὴν γενεὰ τοῦ Δραγοῦμη καὶ τοῦ Βάρναλη: Ὁ Μελᾶς, ἡ κυρία Δάφνη, ἡ κυρία Καζαντζάκη (τὸ «Τάλαντο τῆς Σμαρῶς» καὶ ἡ «Ἀρρωστημένη Πολιτεία» εἶναι ἀπὸ τὰ καλλίτερα ἴσως μυθιστορήματα τῆς γενεᾶς αὐτῆς), ὁ Πλάτων Ροδοκανάκης, ὁ Παρορίτης, ὁ Νικολαΐδης, καὶ ὁ Κόκκινος (τὸ τελευταῖο μυθιστόρημα τοῦ ὁποῖου, «Ἡ Κυρία μὲ τὸ Ἄσπρο Ἄλογο», μού φαίνεται ὅτι εἶναι πρότυπον ἑλληνικοῦ «ἀστικοῦ» μυθιστορήματος).

Ἀπὸ τοὺς νέους μυθιστόρημα δὲν παρουσίασε κανένας, ἔχουν γράψει ὅμως καὶ γράφουν ὁ Μιχαλόπουλος, ὁ Φωτάκης, ὁ Παπαδήμας, ὁ Λασκαρίδης, μερικοὶ νεώτεροι (μού διαφεύγουν τὰ ὀνόματά των καὶ οἱ τίτλοι τῶν ἔργων των) καὶ ἴσως καὶ ἄλλοι πού δὲν τοὺς γνωρίζω. Ἀθηναῖοι, ἐπαρχιώτες ἢ καὶ ἐξωμεριτεῖς, πού νὰ ξέροι κανεῖς πόσοι Νεοἕλληνες ἐβάλθησαν νὰ μᾶς διηγηθοῦν τὴ ζωὴ τους!

Εἶναι προφανῶς πολὺ περιορισμένος ὁ ἀριθμὸς τῶν νέων μας μυθιστοριογράφων. Ἄλλ' ἄς μὴ λησμονοῦμε ὅτι γιὰ τὸ εἶδος αὐτὸ ὅπως καὶ γιὰ τὸ θέατρο χρειάζεται καὶ ὠρισμένη ἡλικία, (σχεδὸν σαραντάρης, γράφει ὁ Γκαῖτε, κατενόησα ὅ,τι ὀνομάζομε μηχανισμό τοῦ καλλιτεχνήματος) καὶ σχετικὴ οἰκονομικὴ ἀνεσία (χωρὶς ἐνότητα διαθέσεως δὲν γράφεται μακρῶς πνοῆς ἔργο, μυθιστόρημα ἢ δράμα, καὶ γιὰ νὰ ἐξασφαλίσει στὴν ἐποχὴ μας, ἐπὶ τρεῖς, ἔξη μῆνες, ἓνα χρόνον, ἐνότητα διαθέσεως, πρέπει νὰ εἶσαι τοῦλάχιστον ἐφοπλιστὴς (1) καὶ κάποια — γιὰ νὰ τὸ κρύβομε; — ἐπαγγελματικὴ ἀνάγκη. Ἐνας νέος σήμερον δὲν κάνει ἐπάγγελμα, ὅπως πολλοὶ παλαιοὶ τὴν μυθιστοριογραφίαν ἢ τὸ θέατρο, διότι ξέρει ὅτι δὲν θὰ εὐδοκιμήσει. Ποιὸς διευθυντὴς ἐφημερίδος ἢ ἐκδότης τυπώνει στὴν πόλιν μας (καὶ δὲν μποροῦσε στὴν ἀστικὴ Ἀθήνα νὰ μὴ συμβαίνει ὅ,τι καὶ σ' ὄλο τὸν ἄλλον βρωμοαστικὸ, ἀχρεῖο κόσμον), μυθιστόρημα νέου, λιγώτερο γνωστοῦ ἀπὸ τὸν κ. Ξενοπούλου ἢ ἀγνώστου, στὸ πολὺ κοινὸ; Γιὰ τοῖον λοιπὸν πρακτικόν, ἐπαγγελματικὸν σκοπὸν θὰ βαλθεῖ ὑπερβικλόντας χίλια ἐκπώδια, στερούμενος ἄπειρες χαρὲς (οἱ μικρὲς καθημερινὲς χαρὲς, ἔλεγε ὁ Γκαῖτε, κάνουν τὴν εὐτυχίαν), τρώγοντας τὰ νύχια του, νὰ γράφει μυθιστόρημα ἓνας νέος; Γιὰ νὰ τὸ διαβάσει σὲ μερικοὺς φίλους του καὶ νὰ τὸ κλείσει κατόπιν στὸ συρτάρι του; Ἄλλ' ἢ ἐποχὴ τοῦ συρταριοῦ πέρασε ἀνεπιστρέπτει, κύριοι Νεοἕλληνες! Δὲν μποροῦμε νὰ τρώμε ἐμεῖς τὴ ζωὴ μας γιὰ

(1) Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ «Ντόριαν Γκρέϊ» ἐγράφη σὲ 15 μέρες, ὅπως λέγ, καὶ ὅτι ὁ Λοστογιέφσκι ἔγραφε καὶ πεννημέρους. Ἄλλ' οὔτε Οὐάιλντ, οὔτε Δοστογιέφσκι γεννιοῦνται κάθε μέρα.

νὰ γελᾶτε ἐσεῖς! Εἶναι ἀστεῖο νὰ λέγεται ὅτι δὲν μποροῦν οἱ νέοι νὰ γράφουν οὔτε καὶ σὰν τῆς τρεχούσης παραγωγῆς μυθιστορήματα, μυθιστορήματα τοῦ ποιοῦ καὶ τοῦ τόνου τῶν παλαιῶν, ὡσὰν τὰ «νοικοκυρεμένα» ἐκεῖνα τοῦ κ. Ξενοπούλου. Οἱ νέοι δὲν γράφουν τέτοια μυθιστορήματα ὄχι γιὰ νὰ δὲν μποροῦν, ἀλλὰ γιὰ νὰ συμβαίνει νὰ εἶναι ὅπως θὰ ἐξηγήσω παρακάτω, κάπως πῶ φιλόδοξοι ἀπὸ μερικοὺς παλαιότερους.

Ἄλλ' ἄς ἔλθουμε τώρα στὴν συγκριτικὴν ἐξέταση τῆς παραγωγῆς δύο εἰδῶν λόγου, τῆς λυρικῆς ποιήσεως καὶ τῆς κριτικῆς, ὅπως ἡ παραγωγή αὐτὴ ἐμφανίζεται στὶς νέες καὶ στὶς παλαιότερες γενεές. Σπεύδω εὐθύς ἀμέσως νὰ πῶ ὅτι ἀπὸ τὴν σύγκρισήν αὐτήν, θὰ βγοῦν προφανῶς μειωμένοι οἱ παλαιότεροι, διότι θὰ διαπιστωθεῖ τὸ γεγονόσ, ὅτι ὡς πλέον λεπταίσθητοι καὶ κριτικώτεροι οἱ νέοι, ὡς περισσότερον δηλαδὴ αἰσθαντικῶς καὶ διανοητικῶς ἐξελιγμένοι, δὲν ἴστο δυνατόν παρὰ νὰ ἐμφανίσουν ὡς τὰ τριάντα των χρόνια ἔργα πολὺ ἀνώτερα ἐκείνων πού παρήγαγαν ὄχι μόνον στὸ ἴδιον ὄριον ἡλικίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μερικῶν ἀτόμων, πολὺ ἀργότερα, οἱ περισσότεροί των παλαιότερων. Ὁ μέσος ὅρος τῆς λογοτεχνικῆς ἀξίας μᾶς γενεᾶς δὲν κρίνεται βέβαια ἀπὸ τὴν ἐξαιρετικὴν ἀτομικότητα, ἀλλ' ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν λογοτεχνῶν πού τὴν ἀποτελοῦν. Διότι σὲ μιὰ γενεὰ ἀνήκουν ὁ Σολωμὸς ἢ ὁ Καβάφης, ἀλλὰ καὶ οἱ κκ. Δροσίνης καὶ Πολέμης, δὲν σημαίνει ὅτι ἡ γενεὰ αὐτὴ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ μιὰν ἄλλη πού δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξει ἓναν Σολωμό, πού ὅλοι ὅμως οἱ ἄλλοι ἀντιπρόσωποι τῆς εἶναι περισσότερον ἐξελιγμένοι ἀπὸ τοὺς δευτερεύοντας λογοτέχνας τῆς γενεᾶς τοῦ Σολωμοῦ. Εἶπα καὶ στὴν ἀρχὴ ὅτι οὔτε θεατρικὸ ἔργο σὰν τὸ «Κόκκινον Πουκάμισο» τοῦ Μελᾶ ἔγραψε κανεῖς ἀπὸ τοὺς νέους, οὔτε ποιητικὸ σὰν τοῦ Σικελιανοῦ τὸν «Ἀλαφροῖσκιωτο», οὔτε διήγημα σὰν τὸ «Ἀμάρτημα τῆς Μητροῦς μου» τοῦ Βιζυηνοῦ. Ἄλλὰ δὲν σημαίνει μ' αὐτὸ ὅτι γενικῶς τὰ ποιήματα τῶν σημερινῶν νέων καὶ τὰ κριτικὰ των ἔργα, δὲν εἶναι ἀνώτερα τῶν ὁμοίου εἶδους ἔργων τῶν παλαιότερων. Παραβάλετε ἓνα ποίημα τοῦ Παλαμά, τοῦ Καβάφη, τοῦ Πορφύρα, τοῦ Κρουσάλη, τοῦ Μαλακάση, ποίημα πού ἔγραψαν ὄχι πέρα ἀπὸ τὰ τριάντα των χρόνια, μ' ἓνα ποίημα πού στὰ ἴδια ὅρια ἡλικίας ἔγραψε ὁ Ἀθάνης, ὁ Καρωτάκης, ὁ Οὐράνης, ὁ Παπατσώνης, ὁ Μπαρλάς, ὁ Καρζῆς, ὁ Σταυρόπουλος, ὁ Στασινόπουλος, ὁ Ραντόπουλος, ὁ Νάζος. Θὰ ἰδεῖτε ἀμέσως τὴ διαφορά, διαφορά οὐσίας, διαφορά μορφῆς. Τὰ ποιήματα τῶν παλαιῶν θὰ εἶναι ἢ κανένα ρητορικὸ γύμνασμα ἢ καμμιά ψυχρὴ ἐτερόφωτη εἰκόνα μὲ χτυπητὲς λέξεις, ἢ κανένα ἀναιμικὸν αἰσθηματολόγημα.

Ποῦ ἡ τέχνη, ποῦ ἡ λεπτὴ αἰσθαντικότης, ποῦ ἡ εἰλικρίνεια καὶ ἡ μουσικότης πού ξεχειλίζουν στὰ ποιήματα τοῦ Οὐράνη, τοῦ Καρωτάκη, τοῦ Ἀθάνη! Μπορεῖ ποτε ὁποιοδήποτε ποίημα νεανικὸ τῶν παλαιότερων ποιητῶν νὰ παραβληθεῖ μὲ τὸ «Ἡ Ζωὴ μου» τοῦ Οὐράνη, μὲ τὸ «Καλοκαίρι τῶν Κοριτσιῶν» τοῦ Ἀθάνη; Δὲν εἶναι μόνον λεπτὸ καὶ προσωπικὸ τὸ αἰσθημα στὰ αὐτὰ ποιήματα, (1) δὲν εἶναι μόνον πρωτότυπες καὶ ἐκφραστικώτατες οἱ εἰκόνας, ἄρτια ἢ μορφῆ, (ἀνάλογη δηλαδὴ τῆς οὐσίας)

(1) Καὶ σὲ πόσα ἄλλα ὠριμώτατα, σκορπισμένα ἐδῶ καὶ κεῖ, πού δὲν μποροῦν οἱ ποιηταὶ των εἶτε γιὰ νὰ τοὺς ικανοποιοῦν πιά, εἶτε γιὰ νὰ δὲν ἔχουν τὰ μέσα, νὰ τὰ ἐκδώσουν σὲ συλλογές.

ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος τοῦ χειρισμοῦ τοῦ θέματος, καὶ τὸ θέμα αὐτὸ καθ' ἑαυτό, ἀναδίδουν μιὰ φινέτσα, ἓνα ἄρωμα αἰλιτισμοῦ, ποὺ πολὺ ὀλίγα ἔργα τῶν παλαιότερων ἔχουν. Ἡ αἰσθητικότης τῶν νέων ἔχει ἐξελιχθεῖ, ἔχει τελειοποιηθεῖ ἢ τεχνικῆ των. Ἴδου γιὰ τί τόσοι προφανῶς ὑπερέχουν τῶν παλαιῶν, ἰδου γιὰ τί δὲν μετανοοῦν γιὰ ὅ,τι ἐδημοσίευσαν. Ἀνέλογη καὶ μεγαλειότερη πρόοδος εἶναι αἰσθητῆ στὴν κριτικῆ. Σφαλερῆ εἶναι ἡ γνώμη ἐκείνων ποὺ νομίζουν ὅτι ἡ κριτικῆ εἶναι δευτερεῖον εἶδος λόγου. Ἄν καὶ μόνην αὐτὴν καλλιεργούσαν οἱ νέοι πάλιν πρὸς τιμὴν των ἴσως θὰ ἦτο, διότι ὑπάρχει κριτικῆ ἀπειρῶς σημαντικώτερη καὶ γονιμώτερη γιὰ μιὰ νέα μάλιστα σὰν τὴν δική μας φιλολογία, ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα λογοτεχνικὰ εἶδη. Κριτικὸς δὲν ἦτο ὁ Sainte Beuve, κριτικὸς δὲν ἦτο ὁ Μπαιλίνσκι, κριτικοὶ δὲν ἦσαν ὁ Ταῖν καὶ ὁ Ρενάν, καὶ ὅμως ποιὸς μυθιστοριογράφος ἢ δραματικὸς συγγραφεὺς ἐξήσκησε τὸν περασμένο αἰῶνα, σὲ μιὰ ὠρισμένη χρονικὴ περίοδο, στὴ Γαλλία καὶ στὴ Ρωσία, μεγαλιότερη καὶ γονιμώτερη ἐπιρροὴ ἀπὸ τοὺς τέσσαρις αὐτοὺς κριτικούς; Ἡ μήπως δὲν ἦσαν (ὁ Ταῖν καὶ ὁ Ρενάν τοῦλάχιστον) κριτικοὶ καὶ μόνον, ἐπειδὴ ἡ κριτικῆ τους σκέψις καὶ διάθεσις, ἐξεδηλώθη κατὰ διαφορετικὸν τρόπον, ὄχι πάντοτε στενῶς κριτικὸς;

Ἄν ἡ Ἑλλάς ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἓναν μεγάλον ποιητὴ ἢ μυθιστοριογράφον, ἄλλο τόσο, ἴσως καὶ περισσότερο μάλιστα, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἓναν μεγάλο κριτικόν. Γιὰ τὸ κριτικὸν καλλίτερα ἀπὸ τὸν μυθιστοριογράφον κατατοπίζει καὶ ὀδηγεῖ. Ἔλεγα ὅτι ἡ πρόοδος τῶν νέων στὴν κριτικῆ, εἶναι φανερῆ. Τὸ βλέπει κανεὶς ὄχι μόνον στὰ ἔργα των ἀλλὰ καὶ σὲ τίς ἐν γένει των τάσεις, στὴν ἀντίληψη δηλαδὴ ποὺ ἔχουν γιὰ τὸν ρόλον καὶ τὴν σημασίαν τῆς κριτικῆς καὶ στὸν τρόπον (συνελεύει τῆς γενικῆς των περὶ κριτικῆς ἀντιλήψεως) μὲ τὸν ὁποῖον ἀντιμετωπίζουν ὅλα τὰ ἄξια λόγου, αἰσθητικὰ καὶ ἄλλα σύγχρονα ζητήματα. Γιὰ τὴν κριτικῆ μέθοδον τῶν νέων δὲν μπορῶ νὰ κάνω λόγον, γιὰ τὸ καθεὶς ἔχει τὴ δική του. Ἄλλος (1) εἶναι δογματικὸς καὶ ξεσπᾷ ἀπολύτως τὴν γέννηση καὶ τὴν διαμόρφωση τῶν καλλιτεχνικῶν φαινομένων ἀπὸ τοὺς ἐκάστοτε ὄρους τοῦ περιβάλλοντος σύμφωνα μὲ τίς θεωρίες ποὺ μετέφερε ἀπὸ τίς φυσικὰς ἐπιστήμας (Λαμάρκ, Κλὼντ Μπερνάρ, Μπερτελό, Δαρβίνος) ἰδίως στὴν κριτικῆ τῆς τέχνης ὁ Ταῖν, καὶ ἄλλος πάλιν (ὁ κ. Μιχαλόπουλος) εἶναι μέχρις ἐνός σημείου ντετερμινιστής, πιστεύει δηλαδὴ ὅτι ἓνας καλλιτέχνης, ὁ ἄνθρωπος ἐν γένει εἶναι ἀλλή σινισταμένη διαφόρων κοινωνικῶν παραγόντων, δημιουργουμένη ἀπὸ τὴν ἔνωση των, ἀπαράλλακτα κατὰ τὴν φόρμουλα τοῦ Ταῖν. ὅπως τὸ νερὸ γίνεται ἀπὸ τὴν ἔνωση τοῦ ὑδρογόνου καὶ τοῦ ὀξυγόνου, ἀλλ' ὅτι εἶναι ἐν μέρει αὐτεξούσιος (2), καθορίζει κατὰ τι ἐλεύθερα τίς πράξεις του καὶ τὰ δημιουργήματά του. Στὸ ζήτημα αὐτὸ ἴσως ὁ κ. Μιχαλόπουλος ν' ἀκολουθεῖ τίς Μπερξονικὰς περὶ ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως θεωρίας. Ἰδεολογικῶς ἐπίσης παρουσιάζουν ἀρετὰ μεγάλας μεταξὺ των διαφορὰς οἱ νέοι μας κριτικοί. Ὁ κ. Μιχαλόπουλος αἴφην εἰμπορεῖ καθ' ὅσον ἀντιλαμβάνομαι ἀπὸ τὰ γραφόμενα του νὰ ὀνομασθεῖ «Vitaliste amoral» ἓνας μαθητῆς τοῦ Νίτσε, τοῦ Γκιγιό, τῶν νεωτέρων βιολόγων, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ρομαίν Ρολλάν, ἴσως δὲ καὶ μερικῶν ἀντικρατικῶν σοσιαλιστῶν, τοῦ Μπακουνίν καὶ τοῦ Κροπότκιν.

(1) Ὁ κ. Μηλιάδης.

(2) Περιὸδ. «Ἐρμῆς».

Ὁ κ. Μηλιάδης εἶναι φανατικὸς ἀντιμοναρχικὸς, ἴσως διότι δὲν ἔλαβε τὸν κόπον νὰ ξαναδιαβάσει τὸν Θουκυδίδην, τὸν Πλάτωνα (Πολιτεία) τὴν «Ἐρευνα ἐπὶ τῆς Μοναρχίας» τοῦ Καρόλου Μωρρές ἢ κανένα ἄλλο τοῦ εἶδους αὐτοῦ βιβλίου. Ἡ Βυζαντινὴ μοναρχία βεβαίως ὑπῆρξε ὀλεθρία γιὰ τὴν τέχνην ἰδίως (ἀλλὰ τάχα φταίει μόνον ἡ μοναρχία ἢ φταίει τόσο ὅσον ὑποστηρίζει μὲ τὸν δημοκρατικώτατον Ζαμπέλιον, ὁ κ. Μηλιάδης;) ἄλλες ὅμως μοναρχίαι συνετέλεσαν στὴν ἀνάπτυξη τῆς τέχνης ὅσο καμμιά ἴσως δημοκρατία. Ἄλλωστε, πρὸς θεοῦ, μονάρχης δὲν ἦτο ὁ Περικλῆς καὶ ἀπόλυτος κύριος στὴν «ἐλεύθερον πόλιν», τὴν «δημοκρατικὴν» Φλωρεντία, ὁ Λαυρέντιος Μέδικος; Σαπῖλα καὶ βρῶμα εἶναι τὸ πᾶν στὰ πλαίσια τοῦ ἀστισμοῦ καὶ ἡ δημοκρατία εἶναι πέρα ὡς πέρα ἀστισμός, ἓνα καθυστερημένο δηλαδὴ ὅσον καὶ ὁ Μοναρχισμός, πολιτικῶν ἰδεῶδες. Ἄλλα περισσότερο ἀπὸ τὴν μέθοδον καὶ τίς πολιτικὰς φιλοσοφικὰς ἢ κοινωνικὰς ἰδέας τῶν νέων μας κριτικῶν, μᾶς ἐνδιαφέρουν οἱ καθαρῶς αἰσθητικὰς ἀντιλήψεις των. Δυστυχῶς οἱ ἀντιλήψεις αὐτὰς εἶναι πολὺ ποικίλεις καὶ ρευστὰς γιὰ νὰ καθορισθοῦν, δὲν ἔχουν δὲ ἀκόμη διατυπωθεῖ σὲ ἀξιόλογον ὀπωσδήποτε κριτικὸν ἔργο, εἰς τρόπον ὅστε νὰ τίς βλέπομε σὲ ὅλη των τὴν ἔκταση, σὰν κατὰ ἓνα ἓνα καὶ ὄργανικόν. Γενικῶς ἀπὸ τοὺς δύο κριτικούς ποὺ ἀνέφερα ὁ μὲν ἓνας, ὁ κ. Μηλιάδης, δὲν δίδει τόση σημασίαν στὰ καλλιτεχνικὰ φαινόμενα ὡς καθαρῶς καλλιτεχνικὰ ὅσον ὡς ἐκδηλώσεις κοινωνικῶν καταστάσεων, ὁ δὲ ἄλλος, ὁ κ. Μιχαλόπουλος, τὰ θέλει ἠθικοπλαστικὰ ὅσον καὶ καλλιτεχνικὰ.

Εἰς τὸν κ. Μηλιάδην θὰ παρατηρήσω ὅτι μὲ τὸν τρόπον τοῦ ἀποβλέπει στὴν τέχνην ὁ κοινωνιολόγος καὶ ὄχι ὁ ποιητῆς ἢ ὁ λογοτέχνης κριτικὸς. Μ' ἐνδιαφέρει βέβαια νὰ μάθω σὲ τί εἶδους κοινωνία ἀνεπτύχθη ὁ Σαΐκσπηρ, ἀλλ' ἀπειρῶς περισσότερον μ' ἐνδιαφέρει ὁ Σαΐκσπηρ αὐτὸς καθ' ἑαυτόν. Διότι διὰ τοὺς καλλιτέχνας ἰσχύει ὅ,τι ὁ Κάντ παραδέχεται γιὰ τὰ «πράγματα καθ' ἑαυτὰ», τίς «ἐμφυτεῖς ἰδέες». Μποροῦμε δηλαδὴ νὰ τοὺς φαντασθοῦμε ἐν ἀνάγκῃ κινουμένους στὸν χρόνον μόνον καὶ ὄχι στὸ διάστημα, διότι ἀσφαλῶς μόνον αὐτοὶ καταλύουν τὸ διάστημα, δηλαδὴ τὴν ὕλη. Ὁ κ. Μιχαλόπουλος ἐξαιρεῖ τὰ ἔργα ἐκεῖνα ποὺ παραλήλως πρὸς τὴν καλλιτεχνικῆ, ἔχουν καὶ ἠθικὴν ἐποικοδομητικὴν σημασίαν. (1) Ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ ἀνέπτυξα ἄλλοῦ (2) τίς ἰδέες μου. Ὑπεστήριξα ὅτι ὁ καλλιτέχνης εἶναι κατὰ πρῶτον λόγον μορφοποιός, καὶ κατόπιν ὅ,τι δῆποτε ἄλλο, καὶ ὅτι ἡ τέχνη δὲν πρέπει ἐπὶ ζημίαν τῆς καθαρῆς καλλιτεχνικῆς τῆς ἀξίας νὰ ἐξυπηροσθεῖ κανέναν ἐξώτερον σκοπόν, γιὰ τὴν εἶναι, ὅπως καὶ ὀλοκληρῶς ὁ κόσμος ἄλλωστε (ὁ γνωστὸς τοῦλάχιστον, ἴσως στὸν Ἄρη νὰ εἶναι διαφορετικὰ τὰ πράγματα) φαινόμενον κατ' ἐξοχὴν ἄσκοπον. Ἔτσι περίπου διαγράφεται ἡ ἰδεολογικὴ φυσιογνωμία δύο ἐκ τῶν καλλιτέρων νέων μας κριτικῶν. Ἄν δὲν εἰμποροῦν ἀκριβέστερα, γιὰ τοὺς λόγους ποὺ εἶπα, καὶ διότι βρίσκονται σχεδὸν στὴν ἀρχὴ τῆς πνευματικῆς των δράσεως, νὰ καθορισθοῦν, ἀπὸ τὴν μελέτη ὅμως τοῦ ἔργου των ὅπως καὶ τοῦ ἔργου ὄλων τῶν ἄλλων νέων κριτικῶν, βγαίνει καθαρὸν τὸ συμπέρασμα, ὅτι οἱ νέοι μας κριτικοὶ εἶναι πλέον μεθοδικοὶ καὶ ἐξελιγμένοι, βαθύτεροι καὶ πλέον εὐρεῖς ἀπὸ τοὺς παλαιούς. Γιὰ νὰ πεισθοῦμε περὶ τούτου φθάνει νὰ ἰδοῦμε τὴν στάση των ἀπέναντι τοῦ Σολωμοῦ, τῶν

(1) Κύτταξε μεταξὺ ἄλλων ἄρθρον τοῦ περὶ Σολωμοῦ στὸ τεῦχος Α' τοῦ περιοδ. «Ἑλληνικὴ Λογοτεχνία».

(2) «Νέα Πολιτικῆ» ἀρ. 1.

δημοτικῶν τραγουδιῶν, καὶ ὅλης ἐν γένει τῆς ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως καὶ ἐντεῦθεν νεοελληνικῆς πραγματικότητος, καὶ νὰ τὴν συγκρίνομε μετὰ τὴν στάση ἀπέναντι τῶν ἰδίων αὐτῶν πραγμάτων, τῶν περισσοτέρων ἀπὸ τοὺς παλαιότερους λογοτέχνας. Ποιὸς ἀπὸ τοὺς λογοτέχνας αὐτοὺς μᾶς διεφώτισε γιὰ τὰ Δημοτικά Τραγούδια καὶ τὸν Σολωμό, ὅσον ὁ κ. Μιχαλόπουλος; Ποιὸς μᾶς μίλησε γιὰ τοὺς Ἀρχαίους καὶ Νεωτέρους συγγραφεῖς, γιὰ τὰ μεγάλα σύγχρονα ἐθνικὰ καὶ παγκόσμια προβλήματα, μετὰ ὅσην εὐαισθησία καὶ γνώση, μερικὸι ἀπὸ τοὺς νέους; Ἀλλὰ γιὰ νὰ γνωρίσουν ὅπως φιλοδοξοῦν νὰ γνωρίσουν ὅλ' αὐτὰ τὰ ζητήματα, πρέπει ἀδιάκοπα νὰ ἐρευνοῦν, νὰ μελετοῦν, νὰ παρατηροῦν, νὰ δοκιμάζουσιν καὶ νὰ συγκρίνουν, νὰ πλαταίνουν τὸν διανοητικὸν τους ὄριζοντα. Πρέπει μ' ἄλλα λόγια νὰ μορφῶνουν ἀτομικότητα, ἢ ὁποῖα νὰ μπορέσει νὰ ἐξυπηρετήσῃ ὅπως θέλουν τὴν ἑλληνικὴν τέχνην καὶ τὴν ἑλληνικὴν ζωὴν. Ἡ μόρφωσις ὅμως ἀτομικότητος ἐπιβάλλει διαρκῆ ἀνανέωση, ἔλεγχο, αὐστηρότητα πρὸς τὸν ἑαυτὸν μας, ἀρνησιν, καὶ ἐπιβεβαίωση, ἀγῶνα μετὰ μιὰ λέξη. Ἀπὸ τὸν ἀγῶνα αὐτὸν ποὺ ἀργεῖ νὰ δώσῃ τοὺς καρπούς του θὰ βγοῦν πολλοὶ συντριμένοι. **Ἄλλ' ὅσοι μπορέσουν καὶ πᾶν ὡς τὸ τέλος θὰ δημιουργήσουν ἔργα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἕνα καὶ μόνον ἴσως θ' ἀξίξει ὅσα πολλὰ μαζὶ τῶν παλαιῶν.** Καὶ νὰ ποῦ ἤθελα νὰ καταλήξω. Φαίνονται ἴσως οἱ νέοι λιγώτερο δημιουργικοὶ ἀπὸ τοὺς παλαιούς (καὶ ἔδειξα νομίζω ἀρχετὰ πόσο κατὰ βάθος ἡ ἰδέα αὐτὴ εἶναι σφαιλερῆ) διότι ὡς πρὸς λεπταίσθητοι καὶ κριτικώτεροι καὶ περισσότερο αὐστηροὶ πρὸς τὸν ἑαυτὸν τους, ἀργοῦν νὰ μορφώσουν ἀτομικότητα ὅπως τὴν θέλουν αὐτοὶ, ἀτομικότητα ἀπὸ τὴν ὁποῖαν νὰ πηγᾶσιν ὀργανικὰ καὶ ἀβίαστα ἔργα, ποὺ νὰ ἔχουν κάτι ἀπὸ τὸν παλμὸν ὅχι τῆς Ἑλλάδος μόνον μὰ καὶ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος, νὰ ἔχουν σημασίαν ὄχι γιὰ τὸν τόπον τους μόνον μὰ καὶ πέρα ἀπὸ τὰ σύνορα, τοῦ τόπου των. Ἀλλὰ τί σημασίαν ἔχει ἂν δὲν φαίνονται δημιουργικοὶ, ἂν δὲν φθάνουν καθετὸς σὲ φιλολογικὸν μᾶς πᾶσι φορτωμένοι καὶ ἀπὸ ἕνα ἔργο; Ὁ Γκαίτε ἔλεγε: «ἀφήνετε νὰ ὀριμᾶζον τὴν ψυχὴν σας οἱ ιδέαι, τὰ αἰσθήματα. Μόνον τοῦτο ἔργο μὴ μέρᾳ θὰ βγεῖ». Εἶχε δίκαιον ὁ Γκαίτε. Δὲν ὑπάρχει καλλίτερη, δὲν ὑπάρχει ἄλλη μέθοδος δημιουργίας.

ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Γ. ΚΥΡΙΑΖΗ. «*Ἐπιτάφια ῥόδα*». Ἀσφαλῶς εἶναι ἔνδειξις ποιητικῆς αὐταρξείας, ἢ ἐμφάνισις ἐνὸς ποιητῆ, μ' ἕναν τόμον ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὸ ἴδιον γεγονός, διαπνεόμενον ἀπὸ τὴν αὐτὴν διάθεσιν. Συνηθίσασμε ὡς τώρα—ἐκτός ἀπὸ παρόμοια θαυμαστά δείγματα τοῦ Κωστή Παλαμά—στὴν ἐμφάνισιν τόμων μετὰ αὐτοελεῖν τραγούδια, ποὺ καθένα δείχνει καὶ μιὰ ἰδιαίτη ἐπίδρασιν.

Ὁ κ. Κυριαζῆς διατηρεῖ καὶ σὲ τὸ ἴδιον τοῦ ἔργου, τὴν ποιητικὴν τοῦ αὐτοελεῖα, καὶ ἄς παρουσιάζει κάποτε μορφικὰς ἢ μετρικὰς ὁμοιότητες μετὰ ἄλλους. Ἡ πρωτοτυπία φαίνεται κυρίως στὴν ἰδέαν καὶ ἐλάχιστα στὶς τεχνικὰς λεπτομέρειας.

Τὸ θέμα ποὺ ἐμπνέει τὸν ποιητὴν εἶναι ὁ θάνατος τῆς κόρης του, ὁ θάνατος. Ἦ ἀρχίζει μετὰ τοὺς λαμπροὺς καὶ ἀνακαιστικούς ὀκτασύλλαβους, ὅσων ἕνα ἀπὸ τὰ πρελούτια συμφωνίας, καὶ τ' ἀφήνει νὰ πηγαίνει μετὰ τὴν διακυμάνσιν τοῦ πάθους του. Πότε μιὰ εἰκόνα τοῦ σπιτιοῦ καλῆς, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν δὲν λείπει ἡ ἀγαπημένη του μορφή, κορυφώνει τὸν κόπον του, καὶ τὸν κἀνει νὰ ἐκδηλώνεται σὲ σκληροῦς στίχους, ποτε μιὰ γλυκεῖα χίμαιρα ἀθανασίας, μιὰ ἐλπίδα πῶς οἱ ἀγαπημένοι νεκροὶ μὲς περικυκλωμένοι κάπου, μαλακώνει τὴ φωνὴν του, κἀνει τὸ τραγούδι του πρὸς ἄλλο.

Κι' ὁ γυρισμὸς κοντοζυγώνει.

Δὲ θὰ σ' ἀφήσομε ὄρφανη.

Πιάνει ἡ καρδιά μου τὸ τιμόνι,

κι' ὁ πόνος τὸ πανάκι ἀνοῖ.

Ἡ μεταφυσικὴ πλάνη, ποὺ ἀνοίγει μπροστά μας ἕνα οὐρανὸν θείων μορφῶν, ποὺ μᾶς πλουτίζει μετὰ ὑπέροχες συλλήψεις, συντριβεται μπροστά στὴν πραγματικότητα τοῦ θανάτου. Ὅλα τότε γίνονται στάχτη στὰ χέρια μας, κάθε ὄραία πλάνη μᾶς γίνεται μισητὴ καὶ νομίζομε πῶς ἔρχεται γιὰ νὰ μᾶς βασανίσει περισσότερο. Ξαναπενάει καὶ τότε στὴν φαντασίαν μας ἡ θεὰ τῆς ὁμορφιάς, μετὰ τὸ γλυκὸν ζαφειρὸν στὴν ζώνην, καὶ ὁλοικροεῖ στὴν ἐρημίαν κάτω ἀπὸ τὸ λαμπρὸν τῆς ἄστρον, μᾶς φαίνονται ἴδιαι ἀκόμη οἱ θεῖαι παρθέναι, ποὺ περπατοῦν μιλῶντας σιγά, κάτω στὶς ἀπὸ πορφύρην κολῶνας τοῦ ναοῦ τίς στεφανωμένες μετὰ ῥόδα, ξαναβλέπομε τὴν θεῖαν Καλλιόπην κάτω ἀπὸ τὸν ἀγαπημένον τῆς ἀστερισμόν, νὰ κλαίη ἀκόμα τὸ ξανθὸν κεφάλιν τοῦ Ὀρφείου, ποὺ ξέβγαλε τὸ κῆμα πάνω στὴν χουσίαν του λύρα, ἢ νομίζομε τὸν κυπαρίσσι σὺ μιὰ ζωντανὴν πυραμίδα μαύρων ἀγγέλων, ποὺ ἀγκαλιάστηκαν καὶ κοιμῶνται κάτω ἀπὸ τὴν ἑναστὴν νύχταν. Ἀλοῖμονο ὅμως ἄν θυμηθοῦμε, πῶς χεῖλια ποὺ μᾶς εἶπαν λόγια ἀξέχαστα, μάτια ποὺ μᾶς γέμισαν μετὰ φῶς, εἶναι τώρα κομμάτια σάπια, φωλιῆς σκουλικιῶν, ἀνάμεσα στὰ μαύρα ξύλα τοῦ φερέτρου.

Μπροστά σ' αὐτὴν τὴν πραγματικότητα, ποῖα πλάνη μπορεῖ νὰ σταθῇ;

Τῆς ὑπαρξίης μου τώρα τὸ πιστεῦν

στὸ μαῦρον ἀπάνω μνῆμα σου διπλώνω.

Λέει κι' ὁ ποιητὴς τῶν ἐπιτάφιων ῥόδων πάνω στὴν τρομερῆ αὐτὴ στιγμὴ τῆς ζωῆς του.

Ὅλοι γνώρισαν τὸ θάνατον. Ὅλοι εἶδαν νὰ συντριβεται καθετὸς παρηγορητικὴ τους ὑπόθεσις μπροστά σὲ μιὰ πραγματικότητα, ποὺ δὲν ἀφήνει καμμιὰ ἀμφιβολίαν, μιὰ πραγματικότητα ἀπτή, ἀξιοματικὴ. Εἶδαν ἕναν ὀργανισμὸν ἀπονεκρούμενον σιγά—σιγά, ὅσων ἕνα μηχανήμα, ποὺ ἀνακόπτεται ἢ ἐνέργειά του καὶ πλησιάζει στὴν ἀκίνησιν. Εἶδαν τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου, ποὺ χρωματίζουσιν οἱ ἐνέργειαι τῆς ζωῆς,

τά συναισθήματα ν' αποκτούν μιὰ έκφραση ακίνητη, φοβερή, και νά μένουν στη θέση τους. Μιὰ όσμη άσβεστίου, που βγαίνει από τους άνοιχτούς πόρους του σώματος, είναι ή τελευταία έντύπωση, κι' ύστερα ή ακινησία, ή γαλήνη του νεκρού.

Και όμως αυτές οι σκέψεις, που κάνουν την επαναστατημένη ψυχή νά γκρεμίζει ότι πίστευε, νά ζητά τη λύτρωση και στη βλασφημία ακόμη, περνούν με τον καιρό. Κίτι άνθει πάνω από το υγρό χρώμα, που κλεισε ένα αγαπημένο μας σήμα, και οι άμνησεις χάνουν πιά τη φρίκη της πραγματικότητας. Έτσι ο ποιητής άπολύτως δικαιολογημένα, ανθρώπινα, ξανάγεται στην πλάνη του :

Μόνο θλιμμένο αν στέκεται και με ρωτάει το δειλί

δὲ θά του λέω πὸς πέθανες, μὴν εἶσθαι και σὲ βροή.

Μὴ μάθης πὸς μαθήσαμε στὸ σπίτι τοῦ Ἀπρίλη

κι' ὁ θρήνος, σὰ μιὰ θάλασσα πὸς πίσω σου ἀναβροῖ.

Ἡ άγονη ζωή, ή χωρίς σχολές πτώσεις και περιπέτειες, που ζωογονεῖ τὸ πνεῦμα της μες τις κρύες σελίδες τῶν βιβλίων, έδωσε πάντοτε τὸ χαρακτηρισμό της για τις υποθέσεις αυτές τῶν ἀφελῶν. Γι' αυτήν τέτοιες πίστεις είναι αποτέλεσμα της έξασθησῆς του ατόμου, είναι μιὰ άργη άρρώστια που μέσα στον ύπολανθάνοντα πυρετό της εμφανίζονται οι πρώτες χίμαιρες. Κι' όμως, ή παράδοση αυτή της ψυχῆς μας έρχεται από γενεές ῥωμαλαῖες, από πνεύματα που στάθηκαν μέσα στους αἰῶνες ὑποδείγματα τελείου, από άτομα που πάλεψαν σ' όλη τους τή ζωή, για νά φέρουν τὸν έαυτό τους σὲ μιὰ τέλεια ίσορροπία. Τ' όνειρο της ψυχῆς περνάει λιγάμεσα σὲ ὑψηλά έργα σὰ μιὰ φωτεινή γραμμή, που άλλοτε ὑψώνεται κι' άλλοτε βυθίζεται για νά ξαναφανή πάλι.

Τὴν βλέπουμε μέσα στὰ βιβλία τῶν Βεδῶν και στους Περσικούς μύθους, στὸν Ὅμηρο και στὸν Αἰσχύλο, στὸν Πλάτωνα και στὴν Ἁγία Γραφή, στὸ Βιργίλιο και στὸν Πλωτῖνο, στὸ Dante και στὸν Coethe, σ' όλα τὰ έργα τέλος πουδωσαν τὸν άνθρωπο στη πιὸ ὑψηλή του εμφάνιση.

Στὸ τεχνικό μέρος ὁ κ. Κυριαζῆς δὲν καινοτομεῖ. Αυτό δὲν είναι μειονέκτημα. Προτιμῶ τὸν στίχο που είναι νοητὸς σήμερα, παρά χίλιες μετρικὲς ἐπιτηδεύσεις που δὲν άνέχεται ἢ δὲν συλλαμβάνει τὸ σημερινὸ αὐτί. Ὁ Ιαμβικός και ἀναπαισιζὸς οκτασύλλαβος, ὁ ένδεκασύλλαβος, χωρίς τις τεχνικὲς ἐπιτηδεύσεις τῆς Ἐπιτανωτικῆς σχολῆς, που τὸν έκανε βαρῦ, αλλά με τή χωριτωμένη ἐλαφρότητα που γράφτηκε στὴν Ἀθήνα, ὁ έννησσύλλαβος, ὁ δεκαπεντασύλλαβος κλπ. είναι τὰ μέτρα που μεταχειρίζεται στὰ *Ἐπιτάφια Ρόδα* με άρκετὴ ἐπιτυχία.

Μία ὥραία ποίηση δὲν χάνει βέβαια τίποτε από ἔλλειψη τεχνικῶν καινοτομιῶν. Γι' αὐτὸ ένας πραγματικὸς ποιητής αν και γεμάτος τεχνικὲς ἀτέλειες ἐπιξεῖ πάντα, ενώ ένας ἐπιτήδειος τεχνίτης, που τὸν λείπει ή ποιητικὴ φλόγα δὲν κάνει παρά ἐφήμερη έντύπωση. Κάποτε ή λυρική ὀρχή του κ. Κυριαζῆ χημιώνων τὴ μορφή του τραγουδιου του. Ένας φορμίστας στὸ σημείο αὐτὸ έχει ἀπόλυτες ἀπαιτήσεις. Δὲν ξερόω όμως αν δὲν είναι καλλίτερα ν' αφήσουμε ένα αἶσθημα νά κινήθῃ άνετα σ' όλη του τὴν ὀρχή, παρ' νά τὸ περιορίσουμε στὴν τεχνική μας δύναμη.

Κλείνοντας τὸ σημειώμα μου—πλάτῳ κάπως ἔξ αιτίας ενός θέματος εις τὸ ὁποῖον ή ζωή χωσάται τὴν τραγωδία της, και ή τέχνη τὰ ὑψηλότερα δημιουργήματά της—τελειώνω με τὴν ἀπόλυτη ἐπιδοκιμασία μου για τὴν εργασία του νέου ποιητή. Σὰν νέος, που βλέπω και πιστεύω ότι κάτι πλάθεται στὴν ποιητικὴ μας τέχνη, και ότι μιὰ δική μας έκφραση άρχίζει νά ξεχωρίζει και νά ἐπιβάλλεται ύστερα από τις μιμησεις τῶσων χρόνων δὲν μπορῶ νάχω μεγάλες ἐπιφυλάξεις.

Γ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

HENRI BARBUSSE «*Ἡ Κόλαση*». Μετάφραση Χ.—Έκδοτ. Οἶκος Χ. Γανιάρη, και Σιας Ἀθήναι.— Ένας άνθρωπος που κοιτάζει τὴν άεναο κίνηση μιᾶς κάμαρας ξενοδοχείου από τὴν τρύπα του τοίχου ἀποτελεῖ τὸ θέμα του πολυσέλιδου αὐτοῦ βιβλίου Ἀλλ' αν ὁ παρατηρητής μένει ακίνητος στὴν ἴδια θέση σχεδὸν από τὴν άρχή ὡς τὸ τέλος, ή ἱστορία που μᾶς διηγείται έχει τὴν κίνηση και τὸ πλάτος του κόσμου ὅλου. Προπάντων κατορθώνει νάκούσει καλά μεσ' στὸν κλειστὸ χῶρο τῆς κάμαρας τὸ ρυθμὸ τῆς ζωῆς, τὸ ρυθμὸ μιᾶς στιγμῆς τῆς ζωῆς που μέσα σ' αὐτὴν συγκεντρώνεται ή ὕλική ἀπόλαυση, ὁ θρίαμβος τῆς ὀμορφιάς, ή *δημιουργία* : στὴν ένωση τῶν δύο φύλων. Τὰ ξευγάρια τῶν ἐρωτευμένων διαδέχονται τὸνα τῶνα κ' ἐκτελοῦν τὸ ἔργο τους μερὸς στὸν παρατηρητὴ σὰν ζωα πάνω στὰ ὅποια γίνεται ένα ὀρισμένο πείραμα. Και μένει στὴν τρύπα του και παρακολουθεῖ ὅλες τις λεπτομέρειες για νά πειστεῖ ὡς τὸ τέλος, νά είναι βέβαιος πὸς δὲν πέραςσ' γιατί από μερὸς του ἀπαρατήρητο και που ἴσως νάποτελεῖ τὸ σκοπὸ, τὴν ὠραιότητα τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ τίποτα, τίποτα ! Πάντα βλέπει τὸν ἄνθρωπο μεσ' στὸν ἴδιο κύκλο τῆς μοίρας του, δυστυχισμένο πάλι ὕστερ' από κάθε εὐτυχία, κληδιάζει ἐκεῖνο που εἶχε αγαπήσει λίγες στιγμὲς προτίτερα με μιὰν ἀγάπη που ἔκλεινε ἐντὸς τῆς τὸ σύμπαν. Κ' ή σκέψη του που κνηγεί τὸ σκοπὸ τῆς ὑπάρξεως του ἀνθρώπου με ἀκρίβεια. — «εἶμαι ὁ πρώτος ἄνθρωπος που τὸ κάνει από τὴν ἀνάγκη μιᾶς τεράστιας ἀκρίβειας που με βασανίζει ἀπόψε», — με ἀκρίβεια που τελειώνει σὲ ὕστερισμό, καλπάζει σ' ἀτέλειωτες ἔρευνες, γυρίζει ὅλον τὸν κόσμο, προκαλεῖ τὸν πανικό. Αὐτὸς εἶνε ὁ σκοπὸς του : ὁ πανικός ! Γι' αὐτὸ κ' ή ἔξαντλητικὴ ἀπαρίθμηση τῶν μικροβίων, που ἀπειλοῦν κάθε στιγμὴ τὴ ζωή, τῶν σκουληκιῶν που τρῶνε τὸν ἄνθρωπο ὕστερ' από τὴν ταφή, τῶν κινήσεων τῶν ἀστέρων, μ' ὅλο τὸ ἐπιστημονικὸ χρῶμα που δίνει στὸ μέρος αὐτὸ τῆς διηγῆσεως, ἀποτελεῖ μιὰν τεχνικὴν ἐπιτυχία πολὺ σκόπιμη, ἀριστοτεχνικὰ σκόπιμη. Εἶν' ένα μέσο για νά δημιουργηθῇ ὁ πανικός, ὁ μεγάλος διασητικὸς πανικός. Ἀλλὰ ὁ Barbusse δὲ μᾶς ενδιαφέρει μόνο ὡς σκεπτόμενος ἄνθρωπος, ὡς ἐμπνευσμένος ἰδεολόγος ἄνθρωπιστῆς που τὸν βλέπουμε περισσότερο και καθαρότερα σ' ἄλλα ἔργα του, αλλά και ὡς τεχνίτης του λίγου διαλεκτοῦ.

Ὁ συγγραφέας τῶν «*Suppliants*», τῆς «*Clarté*», τοῦ «*Feu*», τῆς «*Κόλασης*», ὁ διηγηματογράφος τῶν «*Nous autres...*» είναι ένας ἐπιδέξιος ἱμπρεσιονιστῆς, ένας αἰσθητικὸς ἱμπρεσιονιστῆς. Ἐχει ὅσο λίγοι τεχνίτες τόση εὐγένεια, λεπτότητα κ' ὑποβολή στὴ φράση του, στὴ διατύπωση τῶν ἰδεῶν του. Εἶναι ὁ ἄνθρωπος που εἶδε τὴ γυναίκα «σὰ ῥόδο κάτω από τὴ μύτη τοῦ αγαπημένου της» («*Nous autres...*», Nouvelle édition Ernest Flammarion, σελ. 85) και σέφετηκε πὸς «δὲν μπορεῖ νά κοιτάξει τὴ μοῖρα κατὰματα περισσότερο ἀπ' τὸν ἥλιο και ἐντούτοις, εἶναι σκοτεινὴ» («*Κόλαση*», ἔκδοση Χ. Γανιάρη, σελ. 9). Περισσότερο όμως ἀπ' ὅλα εἶναι ένας ἄφοβος ρεαλιστῆς που φτάνει στὰ ἔσχατα, ψάχνει ὡς τις τελευταῖες λεπτομέρειες κατεχόμενος πάντα από τὴν παραφορὰ τῆς ἀκρίβειας». Ἀλλὰ ὁ ρεαλισμὸς, που έχει στὴ διάθεσή του τὸν αἰσθητικὸτατο ἱμπρεσιονισμό τοῦ Barbusse και τὴ φραστικὴ του εὐγένεια, μοιάζει με γυμνότητα ἀγάλματος ἀρχαίου τεχνίτη. Κι αὐτὴ ἀκριβῶς τὴν έντύπωση διατηρεῖ ὁ ἀναγνώστης από τὴν περιγραφή τῆς ἐπαφῆς δυὸ ὥραίων ἐρωτευμένων. («*Κόλαση*», σελ. 395.)

Τὰ ἔργα τοῦ Barbusse δὲν είναι από τὰ ἔργα ἐκεῖνα που ἔξαιτίας τῆς μορφῆς τους, μένουν ἀποκλειστικὰ κτήματα τῆς γλώσσας που γράφτηκαν. Ὡστόσο ἔχουν τόσες ἀποχρώσεις στις λέξεις, τόση ἐκλεκτικότητα, φράση τόσο παιγνιδιάρικη, που εἶναι αν ὀχι ἀδύνατη ἐξαιρετικὰ ἐπίτονη ή μεταφορὰ τους σ' ἄλλη γλώσσα. Γι' αὐτὸ κ' ή μετάφραση τῆς «*Κόλασης*», μ' ὅλες τις ἐλλείψεις της, είναι μιὰ εργασία που πρέπει νά ἐπαινεθῇ.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΜΙΚΡΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Η ΙΡΛΑΝΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Στη σειρά των ανθολογιών Delagrave κυκλοφόρησε τελευταία η «Ανθολογία της Ίρλανδικής λογοτεχνίας από τις αρχές της ως τον εικοστόν αιώνα», φροντισμένη από τον κ. Η. Hovelague, καθηγητή στο Λύκειο του Αγίου Λουδοβίκου. Πρόκειται για μία εύσυνείδητη και έντελως εξαιρετικής σημασίας εργασία, που σκοπεύει να γνωρίσει σ' εθύτερους κύκλους όλη τη διανοητική άνθηση του Ίρλανδικού πνεύματος από τις παλιές, πανάρχαιες Κελτικές παραδόσεις ως τα τελευταία χρόνια, που τα λαμπρόνυμφισιογνώμεις πρώτου μεγέθους, όπως ο Wilde, ο Shaw κι ο έλεγκτς του βραβείου Nobel, άγνωστος έντελως έως χθές στην Ελλάδα Ε. Β. Yeats. Το πολύτιμο αυτό βιβλίο αρχίζει με μία εισαγωγή του κ. Hovelague, όπου εξετάζεται με αξιόλογη εύρημάθεια ο χαρακτήρας του Ίρλανδικού λαού και διεκτραγοδοούνται μ' εκφράσεις, που κινούν τα δάκρυα οί άτελεύτητοι και μαρτυρικοί άγώνες για την ανεξαρτησία του.

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΜΠΟΕΜ

Από τον οίκο Jouve et Cie, εκδόθηκε πρό λίγου καιρού ένα ενδιαφέρον βιβλίο: «Οί τελευταίοι μποέμ: ο Βερλαίν και τὸ περιβάλλον του» του Lucien Argey. Μέσα από τις σελίδες του περνά ολοκληρωμένη γόνιμη εποχή, άποδοσμένη με μοναδική μαεστρία. Σήμερα εξετάζονται ένα σωρό φιλολογικα ζητήματα και γεγονότα, σημαντικά για την Ίστορία των Γαλλικών Γραμμάτων προς τὸ τέλος του 19ου αιώνα.

Ο SHELLEY ΓΑΛΛΙΚΑ

Με τὸν τίτλο: «Π. Μ. Σέλλεϋ: Ὁδές, ποιήματα και διαλεχτά άποσπάσματα» κυκλοφόρησε σὲ κομψὸ τόμο οίγου «Garnier freres» μία σειρά μεταφράσεων του André Fontainas από τὸ έργο του Σέλλεϋ. Τὸν μεταφράσεων προηγείται μία σοφή και συγκινητική συγχρόνως μελέτη του μεταφραστή για τὸ έργο του μεγάλου Ἁγγλου λυρικοῦ.

Ο CL. FARRÈRE ΘΑΥΜΑΣΤΗΣ ΤΟΥ RONSARD

Σημειώνουμε έδῶ, μεταφράζοντας από τὸ πρόσφατο βιβλίο του κ. Fr. Lefèvre: «Une heure avec...» τὰ πρακτικά λόγια του Κλωντ Φαρρέρ για τὸ Ρονσάρ: «Ὁ Ρονσάρ είναι ὁ μεγαλύτερος ποιητής τῆς Γαλλίας. Τὸν λατρεύω. Ἔχω πάντα τὸ Ρονσάρ μου μαζί μου, όπουδήποτε κι αν βρεθῶ».

ΝΕΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
ΠΟΥ ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΔΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΘ. Γ. ΚΥΡΙΑΖΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ὁδὸς Σταδίου, 42

(Βιβλιοπωλεῖον Γ. Βασιλείου)

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Ἑσωτερικοῦ για ένα χρόνο	δρχ. 35
Ἐξωτερικοῦ » » »	φρ 35
Ἁμερικῆς	δολ. 7

NEA GRAMMATA

REVUE LITTERAIRE MENSUELLE

DIRECTEUR: ATH. G. KYRIAZIS

BUREAUX: rue de Stade, 42.

(Librairie, G. Vassiliou).

ABONNEMENTS

Étranger	fr. 35
Amérique	dol. 7

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

«ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΠΡΙΓΚΗΠΕΣ».—Έκδοτ. Οίκος Α. και Π. Δημητράκου.—Έν Ἀθήναις.
ΣΩΤΗΡΗ ΣΚΙΠΗ: «Προσφυγικοὶ Καημοί».—Ἀθήνα, 1924.
ΧΡ. ΛΕΒΑΝΤΑ: «Στὸ μεθύσι του πόνου».—Ἀθήνα, 1923.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

«ΕΜΕΙΣ».—Μηνιαῖο Λογοτεχνικό Δελτίο, εκδιδόμενον από συντροφιά νέων λογοτεχνών.—Γραφεῖα: Βασιλικῆς 14.
«ΝΕΑ ΤΕΧΝΗ».—Μηνιαία λογοτεχνική έκδοση. Διευθύνεται από νέους.—Γραφεῖα: Λέκα 4.
«ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ».—Μηνιαῖον καλλιτεχνικὸν περιοδικόν.—Διευθυντής Δημ. Α. Καλογερόπουλος—Γραφεῖα: Χαριλάου Τριζούπη 22α.
«ΙΡΙΣ».—Μηνιαία εἰκονογραφημένη έκδοσις.—Διευθυντής: Μπάμπης Ἁγνινος.—Έκδοτ. Οίκος Α. και Π. Δημητράκου.
«ΕΛΛΗΝ. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ» Μηνιαία έκδοσις.—Διευθυνταί: Ν. Ε. Λαζανοζάρδης, Γιάννης Ψόλλης.—Γραφεῖα: Ἀβραμιώτου 9.
«ΦΑΡΟΣ».—Μηνιαία Λογοτεχνική έκδοσις.—Βόλος.